

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему: Фінансово-економічні аспекти діяльності закладу фахової освіти

Виконав:

Рудиченко Зульфія Шарібнурівна
студентка спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок» ОП «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Керівник:

Фролов Сергій Михайлович
професор кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Рецензент:

Вікторія БОЖКОВА
завідувач кафедри
бізнес-економіки та адміністрування
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка,
доктор економічних наук, професор

Суми – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ОСВІТИ	10
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОХТИРСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ	20
2.1 Організаційно - економічна характеристика Охтирського фахового коледжу	20
2.2 Аналіз фінансового забезпечення діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ	28
2.3 Оцінка фінансового стану ВСП Охтирський коледж СНАУ	36
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВСП ОХТИРСЬКИЙ КОЛЕДЖ СНАУ	43
3.1 Напрямки удосконалення фінансово-економічної діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ	43
3.2 Впровадження бюджетування як ефективної системи планування ВСП Охтирський коледж СНАУ на основі процесного підходу	52
3.3 Використання PEST-аналізу при прийнятті рішень з управління фінансовими ресурсами коледжу	56
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Бюджетні установи фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, які надходять їм безповоротно, окрім цього вони працюють для задоволення соціальних культурних та інших потреб суспільства, а не задля отримання прибутку. Ефективне існування економіки країни неможливе без раціонального використання державних коштів. Тому дедалі більшої важливості набувають питання вивчати та оцінки бюджетних установ, до яких відносяться навчальні фахові заклади. Питання всебічного вивчення та детального аналізу діяльності таких організацій на сьогоднішній день є досить актуальним явищем, враховуючи всю специфіку їх діяльності і те, що бухгалтерський облік та аналіз виконання кошторису доходів і видатків бюджетних установ суттєво відрізняється від обліку та аналізу господарської діяльності підприємств виробничої сфери.

Загальні теоретичні та методичні підходи до розгляду проблематики фінансово-економічної діяльності бюджетних установ узагальнені в працях: Глухової В. [7], Думікіяна А.К. [9], Дяченко К.С. [10], Кладченко М.В. [12], Коверник Н.В. [13], Середа О. [19], Чернега В. [21] Яришко О. В., Ткаченко Є. Ю. [22] та інших науковців. Актуальність питання обумовила вибір теми кваліфікаційного дослідження, постановку мети і визначення основних завдань для досягнення мети.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних та методичних основ фінансово-економічної діяльності закладу фахової освіти в контексті ефективного використання його фінансових ресурсів.

Досягнення мети дослідження є можливим завдяки вирішенню таких завдань:

- розглянути теоретичні та методичні основи фінансово-економічної діяльності закладу фахової освіти;

- надати організаційно - економічну характеристику Охтирського фахового коледжу ВСП;
- проаналізувати фінансове забезпечення діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ;
- оцінити фінансовий стан ВСП Охтирський коледж СНАУ;
- на підставі проведеного аналізу запропонувати напрямки удосконалення фінансово-економічної діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ;
- розглянути умови впровадження бюджетування як ефективної системи планування ВСП Охтирський коледж СНАУ на основі процесного підходу;
- розглянути методику PEST-аналізу при прийнятті рішень з управління фінансовими ресурсами коледжу ВСП Охтирський коледж СНАУ;
- зробити висновки.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічна діяльність закладу фахової освіти.

Предметом дослідження є процеси фінансово-економічної діяльності закладу фахової освіти.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використовувались: діалектичний метод наукового пізнання, системний підхід та методи логістичного аналізу. У роботі використано структурний аналіз, порівняльний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Інформаційною базою для проведення дослідження слугували: законодавчі і нормативно-правові акти; фінансова звітність ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ; монографії, науково-аналітичні публікації й електронні ресурси з теми дослідження.

Елементами наукової новизни одержаних результатів проведеного дослідження є пропозиція удосконалення фінансово-економічної діяльності закладу фахової освіти

Практичне значення одержаних результатів визначається в апробації запропонованих заходів з питання удосконалення фінансово-економічної

діяльності навчального закладу, що дозволить у майбутньому збільшити фінансове забезпечення діяльності ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на двох наукових конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції до дня військового фінансиста в Україні (29 жовтня 2024 р.). Суми; Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,1 друкованих аркушів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 25 найменувань, 4 додатків. Основний текст роботи викладено на 64 сторінках комп'ютерного набору. Робота містить 27 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Надання освітніх послуг розглядається з економічної точки зору, що процес, спрямований на задоволення суспільних потреб в освіті. При цьому як «споживач» освітньої послуги виступає як держава, коли послуги оплачуються за рахунок відповідного бюджету, так і приватна особа, якщо задовольняються потреби громадян або організацій. Процес отримання освіти ототожнюється із сукупністю освітніх послуг.

Сучасний ринок освітніх послуг в Україні має деякі особливості:

- він включає в себе два взаємодіючі сектори - державний і приватний, при цьому переважаючим залишається державний, а приватна освіта розвивається під контролем держави за ліцензуванням і рівнем навчання;

- переважна частина освітніх благ надається населенню державними навчальними закладами;

- введення прийому за результатами ДПА призвело до перетворення ринку освітніх послуг з ринку продавця, де головними були вузи, на ринок покупця [21].

Незважаючи на те, що освітня послуга надає широкий спектр благ необмеженій кількості споживачів, вона має при цьому чітку персоніфікацію (спрямованість на конкретного учня), що дозволяє охарактеризувати її як персоніфіковане змішане соціальне благо. Тому для забезпечення результативності та ефективності використання фінансових ресурсів джерела фінансування повинні бути поставлені в залежність від кількості зацікавлених у даних послугах.

Оскільки суспільство зацікавлене в тому, щоб кожен його член мав певний рівень освіти і виховання, то фінансуватися надання даної послуги має відбуватись за рахунок бюджетних коштів. У свою чергу, у здобутті професійних навичок, в першу чергу, зацікавлені безпосередні споживачі освітніх послуг, тому

вони можуть бути активно включені в механізм фінансування освітнього закладу, в тому числі через нові інструменти бюджетного фінансування [12].

Заклади освіти є бюджетними установами. Бюджетна установа - це установа, створена органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, яка повністю фінансується з допомогою державного бюджету чи місцевих бюджетів.

Загальні ознаки бюджетних установ:

- є юридичними особами публічного права з державною чи комунальною формою власності;
- кошторисна форма бюджетного фінансування;
- невиробничий характер діяльності;
- економічний результат діяльності – некомерційний [19].

Отже, бюджетні установи є неприбутковими. Виходячи з мети створення бюджетної установи, можна зробити висновок, що фінансово-економічна діяльність бюджетної установи – це сукупність дій системи управління бюджетної установи, спрямованих на використання фінансових ресурсів для досягнення соціально-економічних цілей, визначених суспільством.

Слід зауважити, що кожна бюджетна установа здійснює певну діяльність, властиву саме їй. Наприклад, бюджетна установа сфери освіти здійснює освітню діяльність. Однак усі установи здійснюють фінансово-економічну діяльність, доказом чого є те, що бюджетні установи використовують робочу силу, кошти та предмети праці.

Отже, як і інші економічні суб'єкти, бюджетні установи здійснюють фінансово-економічну діяльність. Говорячи про фінансово-економічну діяльність бюджетної установи, слід брати до уваги такі її особливості [10]:

- функціонування бюджетної установи, її ділова активність носять циклічний характер. Відповідно, аналіз рекомендується проводити на всіх фазах економічного циклу;

- на перебіг економічних та фінансових процесів впливає безліч факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру. Усі ці чинники у процесі аналізу фінансово-економічної діяльності необхідно досконально вивчати;

- для відображення всієї картини стану бюджетної установи важливі кількісні та якісні характеристики її ділової активності. Їхній аналіз є важливою частиною аналізу фінансово-економічної діяльності. Фінансово-економічна діяльність закладу освіти, як бюджетної установи, включає:

- 1) поточну діяльність;
- 2) фінансову діяльність;
- 3) інвестиційну діяльність.

Поточна діяльність закладу освіти включає операції, що виникають під час здійснення нею поточних видатків:

- операції із заробітною платою та нарахування на неї;
- операції з виплати допомоги та нарахування на неї;
- застосування процедур при закупівлі товарів, робіт та послуг;
- операції, пов'язані з повнотою оприбуткування, станом безпеки та використання придбаних необоротних активів та товарно-матеріальних цінностей.

Інвестиційна діяльність закладу освіти включає операції, пов'язані з реалізацією капітальних та фінансових інвестицій, а також із виконанням бюджетних програм.

Фінансова діяльність закладу освіти включає операції, пов'язані з формуванням, зберіганням та використанням фінансових активів бюджетної установи (кошти та дебіторська заборгованість).

Фінансово-економічна діяльність охоплює процеси формування, забезпечення і руху фінансових ресурсів бюджетної установи, контролю за їх використанням. Головним джерелом формування фінансових ресурсів бюджетної установи є бюджет державний або місцевий.

Процес виділення коштів у витрати з урахуванням кошторису називається фінансуванням. У зв'язку з цим слід звернути увагу на сутність бюджетного

фінансування. Дослідники у своїх роботах по-різному трактують бачення його змісту.

Основна суть бюджетного фінансування полягає в тому, що за його допомогою налаштовуються грошові відносини, що виникають між державою, з одного боку, та суб'єктами господарювання всіх форм власності - з іншого, з приводу спрямування коштів на підвищення рівня життя, задоволення суспільних потреб та забезпечення виконання інших державних заходів. Своєчасність і повнота фінансування значною мірою залежить від рівня наповнюваності грошима бюджету [11].

До основних принципів організації фінансів бюджетних установ відносяться такі [1]:

1. Цільовий характер використання виділених та власних коштів бюджетної установи. На відміну від решти суб'єктів господарювання бюджетні установи при витрачанні коштів повинні суворо дотримуватися тих цілей, на які ці кошти виділені. Так, комерційні організації можуть спрямовувати прибуток на будь-які цілі: збільшення фонду оплати праці, безоплатне перерахування іншим юридичним особам та інші. Бюджетні установи згідно із чинним законодавством таких прав не мають.

2. Суворий поділ та облік коштів. Власні та бюджетні кошти зберігаються на різних рахунках, є окремий кошторис за кожною групою коштів та певні статті витрат.

3. Наступний принцип – це бюджетний імунітет. Відповідно до Бюджетного Кодексу України дана категорія має правової режим, який означає, що звернення стягнення на бюджетні кошти здійснюється виключно на підставі судового акту.

4. Контроль з боку державних органів та органів місцевого самоврядування за цільовим та раціональним витрачанням бюджетних коштів.

Фінансування бюджетних установ здійснюється у кілька етапів:

1. Складання бюджетного розпису. Бюджетний розпис складається з урахуванням затвердженого бюджету головним розпорядником бюджетних коштів за одержувачами бюджетних коштів. Це документ, у якому проводиться

поквартальний розподіл доходів та видатків бюджету та надходжень із джерел фінансування дефіциту бюджету. Головним розпорядником бюджетних коштів, які надходять закладам освіти є Міністерство освіти і науки України.

2. Повідомлення про бюджетні асигнування. Після затвердження бюджетного розпису, головний розпорядник коштів надсилає документ у та одержувачів бюджетних коштів на період дії затвердженого бюджету.

3. Складання кошторису доходів та витрат. Після всіх процедур бюджетні установи зобов'язані скласти та надати на затвердження кошторис доходів та видатків на основі виділених бюджетних асигнувань. Розпорядник повинен затвердити кошторис та передати його до органу, який виконує бюджет.

4. Ліміти бюджетних зобов'язань є розміром максимально можливих показників прийняття ним грошових зобов'язань, оплачуваних за допомогою бюджету. Ліміти надаються за кожною статтею видатків, одержувач бюджетних коштів має право коригувати ліміти відповідно до потреб відповідно до нормативно-правових актів [3]. У табл. 1.1 узагальнено вищесказані особливості системи фінансування бюджетних установ та повноваження учасників бюджетного процесу.

Використання бюджетних коштів бюджетними установами здійснюється виключно через особові рахунки, відкриті у Державному казначействі України [3].

Таким чином, специфікою функціонування бюджетних установ є механізм та джерела фінансування, склад та організаційні особливості яких визначаються вищезазначеними некомерційними рисами. У складі ключових джерел фінансування бюджетних установ можна виділити:

- бюджети всіх рівнів;
- державні позабюджетні фонди;
- позабюджетні доходи (власні кошти установи), залучені у формі доходів, отримані від продажу послуг (товарів, робіт) за плату на засадах та умовах, встановлених законодавством;
- субсидій з відповідного бюджету бюджетної системи України.

Фінансовими органами всіх рівнів нормативні правові акти приведено у відповідність до нових вимог та внесено зміни до бюджетного процесу. Ці корективи обумовлені переходом до формування програмного бюджету згідно з трирічним середньостроковим фінансовим плануванням, що передбачає аналітичний розподіл витрат за державними програмами та затвердженими муніципальними програмами. Також змінилися і вимоги до складання та затвердження середньострокового фінансового плану [13].

Таблиця 1.1 – Особливості системи фінансування бюджетних установ

Учасник	Розробка проєкту бюджету	Виконання бюджету
Уряд (виконавча влада)	розробка розгляду проєкту бюджету, розгляд проєкту і надання його на затвердження законодавчому органу	прийняття рішення (постанова про порядок виконання бюджету на відповідний рік)
Орган, який виконує бюджет	прогнозування і складання бюджету; організація роботи з розробки проєкту бюджету; формування проєкту бюджету і представлення його виконавчій владі;	організація виконання і контроль за виконанням бюджету; підготовка звітів про виконання бюджетів; забезпечення прямого фінансування бюджетної установи; доведення лімітів бюджетних зобов'язань до одержувачів бюджетних коштів; здійснення бюджетних фінансування видатків бюджетних установ; контроль за цільовим використанням бюджетних коштів бюджетних установ
Виконавчий орган місцевого самоврядування	Організація і складання проєктів бюджету в галузях	складання і направлення реєстрів видатків в систему казначейства для здійснення бюджетних видатків; складання і затвердження кошторисів для підвідомчих бюджетних установ
Казначейська система	-	витрачання бюджетних коштів
Бюджетна установа	розробка пропозицій до проєкту бюджету	-цільове витрачання бюджетних коштів; звіт про підтвердження правомірності і обґрунтування витрачання бюджетних коштів

Джерело: побудовано на основі [13]

Головна мета бюджетної установи – надання якісних державних послуг (для закладу освіти – надання освітніх послуг), тому необхідна система оцінки їх якості. При встановленні коректної системи показників якості послуг та оцінки їх виконання створюється важіль, який дозволяє ефективно контролювати і координувати діяльність бюджетної установи і виконання поставлених перед ними завдань.

Проте варто пам'ятати, що метою оціночної діяльності є не застосування до бюджетної установи якихось санкцій, а підвищення якості надання державних послуг. Тому, з погляду, більшою мірою сприятимуть поліпшенню результатів роботи заходи заохочення, ніж «каральні» [5].

Ефективний розвиток національної економіки можливий лише за умови раціонального та доцільного витрачання коштів бюджету, спрямованих на підтримку галузей держави та виконання найважливіших соціальних завдань. Більше половини фінансів акумулюються до бюджетної системи держави. Таким чином, від величини коштів, що надаються з бюджетної системи бюджетним установам, від ефективності їх використання залежить виконання завдань, що стоять перед державою та суспільством. Держава має прагнути до створення нового правового та фінансового механізму, здатного оперативно та адекватно відповідати мінливим потребам суспільства, в умовах бюджетного дефіциту країни.

За останні роки в освітніх закладах набули розвитку не лише платні форми навчання, надання широкого спектру освітніх послуг, а й інші види діяльності, не пов'язані безпосередньо з освітнім процесом. До них належать різні платні послуги, створення навчальними закладами комерційних організацій та участь у їх діяльності, здавання в оренду закріплених за освітніми установами об'єктів власності та ін. Для розвитку такої діяльності система освіти (особливо професійної) має значний матеріальний і, особливо, інтелектуальний потенціал. Крім того, освітнім установам надано суттєві податкові пільги, що є стимулом для отримання додаткових доходів. Оцінка процесів розвитку позабюджетної діяльності не є однозначною. З одного боку, її розвиток створює для освітніх

установ додаткове джерело фінансових ресурсів, стабілізуючи фінансове становище, у тому числі системи освіти загалом та забезпечуючи деякий потенціал розвитку. З іншого боку, розширення комерційної діяльності розмиває і так досить умовні кордону, якими некомерційна організація відокремлена від комерційного, підприємницького сектора. Збільшення частки позабюджетних надходжень ставить під сумнів некомерційний характер освіти, закріплений у чинному законодавстві. Видається також принципово важливим віднесення доходів, отриманих освітніми установами, до неподаткових доходів бюджету і, отже, поширення ними всіх характерних рис бюджетного процесу, включаючи і вищезазначені недоліки. Більше того, регламентування використання доходів від позабюджетної діяльності істотно, на наш погляд, знижує зацікавленість освітніх установ у легальному отриманні таких доходів. Зворотною стороною цього процесу може стати зростання небезпеки відведення позабюджетних коштів у недержавний сектор [22].

Основним принципом модернізації (удосконалення) системи фінансування освіти має стати створення умов для забезпечення []:

1) можливості фінансування навчальних закладів із бюджетів різних рівнів на основі встановлених нормативів;

2) розширене залучення позабюджетних коштів.

Обидва ці напрями повинні несутеречно поєднуватись з розвитком автономії навчальних закладів у розпорядженні фінансовими ресурсами.

У сучасних умовах скорочення бюджетних джерел фінансового забезпечення та значного обмеження надходження позабюджетних коштів вітчизняні освітні установи зіштовхнулися із проблемою підвищення своїх конкурентних переваг для посилення надходження фінансових ресурсів. Важливим важелем для вирішення цієї проблеми є інформування осіб, зацікавлених в здобутті професійної освіти, про функціонування освітнього закладу за допомогою підготовки річного звіту, що публікується, значимим розділом якого має стати аналіз його фінансового стану.

Ключовими джерелами інформації для аналізу фінансового стану державної освітньої установи є баланс державної (муніципальної) установи (ф. 1), звіт про фінансові результати діяльності установи (ф. 2) [15]. Аналіз фінансового стану освітнього закладу слід розпочати з оцінки його майнового стану, що характеризується розміщенням коштів, отриманих із різних джерел фінансового забезпечення, та використанням активів. Однією зі специфічних особливостей розкриття інформації про майно освітнього закладу та джерел його формування в бухгалтерському балансі є розподіл активів на нефінансові та фінансові, пасивів – на зобов'язання та фінансовий результат, а також набір статей балансу, що значно відрізняється від складу показників бухгалтерського балансу комерційної організації. Інша особливість полягає у специфіці бюджетного обліку та порядку відображення дебіторської та кредиторської заборгованостей у бухгалтерському балансі бюджетної установи.

Значним аспектом аналізу фінансового стану освітньої організації є оцінка її ліквідності, під якою слід розуміти здатність розплачуватися за своїми зобов'язаннями оборотними активами. Для реалізації цього напряму аналізу передусім потрібно визначити загальну величину оборотних активів, які є у вихідному бухгалтерському балансі освітньої організації у двох розділах активу.

Слід зазначити ще один момент: бухгалтерський баланс державного (комунального) освітнього закладу не передбачає окреме відображення довгострокових і короткострокових активів і зобов'язань (як це робиться у комерційних організацій). Тому для більш точної оцінки ліквідності слід у складі таких статей, як «Фінансові вкладення», «Вкладення у фінансові активи», розрахунки з дебіторами та кредиторами, виділити довгострокові та короткострокові. При цьому при обчисленні показників ліквідності використовуються значення лише короткострокових активів та зобов'язань освітньої організації [22].

Важливим напрямом аналізу фінансового становища освітньої організації є оцінка фінансової стійкості. Відомі методики аналізу даного аспекту у комерційних організацій ґрунтуються головним чином на оцінці співвідношення

власного та позикового капіталу. Цей підхід можна застосувати для освітньої організації з урахуванням специфіки складу джерел формування її майна. Зокрема, у складі власних коштів освітнього закладу слід віднести статті розділу II балансу «Фінансовий результат», а до джерел позикових коштів – всі статті розрахунків із кредиторами (розділ III «Зобов'язання» та ті статті розрахунків із розділу II «Фінансові активи», які показані зі знаком «мінус »). Винятком є кредиторська заборгованість (зобов'язання) перед засновником. Її, на думку авторів [22], слід прирівняти до власних коштів (за аналогією із вкладами учасників/засновників у статутні капітали комерційних організацій).

Для отримання цілісної картини фінансового стану освітньої організації необхідно провести аналіз оборотності активів та рентабельності діяльності. Для оцінки оборотності активів освітнього закладу можна використовувати традиційні показники (оборотність та тривалість оборотності активів). При цьому з урахуванням специфіки діяльності бюджетної установи слід середньорічну величину різних видів активів (розраховану як середньоарифметичне значення за відповідними статтями балансу бюджетної установи) зіставити із загальною величиною доходів, отриманих освітньою організацією та відображеними у звіті про фінансові результати діяльності установи [22].

Для оцінки рентабельності діяльності освітньої організації необхідно зіставити отриманий чистий операційний результат (розраховується як різницю між доходами та сумою витрат та податку на прибуток) з величиною активів, доходів та витрат освітнього закладу. Результатом аналізу фінансового стану освітньої організації має стати виявлення причин його погіршення та шляхів підвищення платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності діяльності освітнього закладу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОХТИРСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

2.1 Організаційно-економічна характеристика Охтирського фахового коледжу

Об'єктом нашого дослідження є відокремлений структурний підрозділ Охтирський коледж Сумського національного аграрного університету (коротка назва ВСП Охтирський коледж СНАУ).

Коледж був заснований у листопаді 1898 році на Сумщині в м. Охтирка як Охтирське ремісниче училище. З першого дня свого відкриття коледж мав на меті готувати кваліфікованих фахівців «для задоволення потреб сільського господарства та ремісничих артілей» [4]. У 40-х роках ХХ ст. навчальний заклад Охтирське ремісниче училище змінив назву на Охтирський технікум механізації сільського господарства, а з відкриттям нової спеціальності «Електрифікація сільського господарства», яка готовила електриків, назва технікуму знову змінилася на Охтирський технікум механізації та електрифікації сільського господарства.

У 60-х роках ХХ ст. технікум відкриває нове відділення та спеціальність «Механізація сільського господарства», у 70-х роках – спеціальність «Керівні кадри», випускники якої працевлаштувались на керівних посадах в сільськогосподарських підприємствах трьох областей: для Сумської, Полтавської та Харківської. Спеціальність була закрита через 8 років. Сьогодні на цьому відділенні відкриті спеціальності «Агрономія» та «Агроінженерія».

1992 рік – відкриття другого відділення сучасного коледжу «Експлуатація обладнання і систем газопостачання» для забезпечення кадрами підприємств м. Охтирка, які спеціалізувались на видобутку нафти та газу. Сьогодні на спеціальність 192 «Будівництво та цивільна інженерія» набираються абітурієнти.

2001 рік – відкриття третього відділення «Економіка підприємництва», на якому сьогодні відкриті спеціальності: 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та 076 «Підприємництво та торгівля» галузь знань 07 «Управління та адміністрування» [4,5].

У 2003 році Охтирський коледж був приєднаний до Сумського національного аграрного університету як його відокремлений структурний розділ. На період 2020-2025 роки була прийнята Стратегія розвитку коледжу, в якій визначена його місія «Підготовка затребуваних суспільством та регіональним ринком праці фахівців, які поєднують високі академічні, професійні та соціально-особистісні компетенції; забезпечення розвитку потенціалу та можливостей самореалізації студентів і співробітників в процесі їх спільної освітньої, наукової, інноваційної та організаційної діяльності» [6].

До правової бази, що регулює діяльність ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ, відносяться, насамперед, закони України: Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про фахову передвищу освіту», Закон України «Про професійний розвиток працівників», а також рішення Охтирської міської територіальної громади та інші нормативні акти.

ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ готує фахових молодших бакалаврів 1 рівня акредитації згідно ліцензійних вимог за спеціальностями, наведеними в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Контингент студентів ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ за 2021-2023 рр.

Спеціальність	Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
051 Економіка	30	31	32	-	-	-
076 Підприємництво та торгівля	21	23	20	-	-	-
192 Будівництво та цивільна інженерія	38	55	63	34	34	42
208 Агроінженерія	72	147	370	64	75	54

Разом	161	256	485	98	109	96
-------	-----	-----	-----	----	-----	----

Джерело: побудовано на базі даних коледжу

Аналіз трудових ресурсів ВСП Охтирський фаховий коледж СНАУ показав, що за період 2021-2023 рр. середньооблікова кількість його персоналу не змінювалась і складала 151 осіб. Показники продуктивності праці персоналу коледжу у динаміці за 2021-2023 роки наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників продуктивності праці персоналу ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ за період 2021 – 2023 роки.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 від 2021 року	
				абсолютні	відносні, %
Обсяг наданих освітніх послуг, виконаних робіт, тис. грн.	1274,4	1396,7	871,7	-402,7	68,4
Середньооблікова кількість робітників, осіб	151	151	110	-41	72,8
Загальна кількість днів, відпрацьованих робітниками, людино - днів	355	355	355	0	100
Середньорічний виробіток послуг, робіт на одного працівника, тис. грн.	8,4	9,3	7,9	-0,5	94,0
Середньорічний виробіток послуг, робіт одним робітником, тис. грн.	0,4	0,4	0,3	-0,1	75

Джерело: побудовано на базі даних коледжу

Результати аналізу показників табл. 2.2 свідчать про погіршення продуктивності праці. Так, середньорічний виробіток послуг, робіт на одного працівника впав на 6% і складає у 2023 році майже 8 тис. грн. наданих освітніх послуг на одного співробітника. Причинами цього є зменшення обсягу наданих

освітніх послуг 31,6% та зменшення кількості персоналу на 41 особу або на 37,2%.

При ефективність надання освітніх послуг свідчать результативні показники успішності студентів, зокрема за підсумками літньої сесії у динаміці за 2023 рік, наведені в табл. 2.3.

Аналіз табл. 2.3 свідчить про низький рівень успішності ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ», зокрема показники літньої сесії 2023 року. Середній бал за всіма спеціальностями не підвищується вище задовільної оцінки, відсоток успішності складає приблизно 80%, а якісний показник успішності в межах 10%, крім спеціальності «Агрономія», за якою цей показник складає 33%.

Таблиця 2.3 – Показники успішності студентів ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ», літня сесія 2023 р.

Спеціальність	Середній бал	Успішність, %	Якісний показник, %
208 «Агроінженерія»	3,4	87	33
192 «Будівництво та цивільна інженерія»	3,2	79	12
051 «Економіка»	3,5	83	14
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»	3.4	82	13

Джерело: побудовано на базі даних коледжу

ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ» має гарну матеріально-технічну базу, яка відповідає стандартним вимогам і розміщена на території м. Охтирки вулиця Сумська, 46 площею 13381,2 м², на 6555 м² з яких розташовані 45 учбових приміщень. До учбових приміщень відносяться 27 навчальних кабінетів, 18 лабораторій, три з яких виділені під комп'ютерні класи. Також коледж має спортивний та актовий зали, майстерні, стадіон, гуртожиток та їдальню. Більше детально склад та структура основних засобів коледжу наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 - Склад та структура основних засобів ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 рр., на кінець року

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Основні засоби, всього	15099,0	100	14863,2	100	14843,9	100	-255,1
Земельні ділянки	12415,5	82,2	12415,5	83,6	12415,5	83,6	0
Будівлі, споруди	1960,8	13,0	1661,3	11,2	1363,2	9,2	-597,6
Машини та обладнання	327,5	2,2	346,7	2,3	443,2	3,0	115,7
Транспортні засоби	30,7	0,2	30,8	0,2	30,7	0,2	0
Інструменти, прилади, інвентар	3,0	0,0	3,0	0,0	3,1	0,0	0,1
Інші основні засоби	361,5	2,4	405,9	2,7	588,2	4,0	226,7

Джерело: складено на основі ф. №5-дс

Аналіз табл. 2.4 свідчить про зменшення вартості основних засобів на 255,1 тис. грн., що пов'язано із реалізацією згідно законодавства будівель, споруд на суму 597,6 тис. грн. Із оновленням машинного парку їх вартість зросла на 115,7 тис. грн. Також зросли вартості інших основних засобів на 226,7 тис. грн. Щодо структури основних засобів, то необхідно відзначити, що найбільша частка належить земельним ділянкам (приблизно 80%). На другому місці – це будівлі і споруди, частка яких зменшувалась із 13% до 9,2%. Решта, це інші основні засоби, які мають несуттєві частки у структурі основних засобів Охтирського коледжу.

Показники ефективності використання оборотних засобів ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 роки представлені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 - Показники ефективності використання основних засобів ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 роки

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Основні засоби, грн.	15099034	14863164	14843885	-255149

Коефіцієнт зносу, %	57,8	58,7	59,2	1,4
Рівень придатності, %	42,2	41,3	40,8	-1,4
Коефіцієнт фондівддачі	0,2	0,3	0,4	0,2
Коефіцієнт фондомісткості	5	3,3	2,5	-2,5

Джерело: розраховано на основі ф.1-дс закладу

З аналізу табл. 2.6 можна зробити висновок про покращення показників ефективності використання основних засобів коледжу за досліджуваний період з 2021 по 2023 роки, але щодо їх стану, то треба відзначити його погіршення.

Ефективність використання основних засобів характеризують показники фондівддачі та фондоємності, які знаходяться в оберненій залежності між собою. Значення коефіцієнта фондівддачі зросла на 0,2 п.п. і складає на кінець 2023 року 0,4, відповідно, значення коефіцієнта фондоємності зменшилось на 2.5 п.п. і складає на кінець 2023 року 2,5. Стан основних засобів характеризує показник їх зносу, який за досліджуваний період 2021-2023 роки підріс на 1,4% і складає у 2023 році 58,2%, що свідчить про погіршення стану основних засобів ВСП Охтирський коледж СНАУ за досліджуваний період.

Крім основних засобів у господарській діяльності коледжу використовують оборотні засоби, які в частині оборотних (запаси, виробництво) згідно бухгалтерської звітності відносяться до нефінансових активів і в частині обігових (гроші, дебіторська заборгованість) входять до складу фінансових активів. Їх склад і структура наведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Склад і структура оборотних засобів ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 роки

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Оборотні засоби, всього	2134,3	100	3605,4	100	4275,4	100	2141,1
Запаси	626,5	29,4	1402,5	38,9	918,4	21,5	291,9
Виробництво	196,3	9,2	33,3	0,9	8,4	0,2	-187,9

Дебіторська заборгованість	393,6	18,4	979,6	27,2	1011,2	23,6	617,5
Грошові кошти у казначействі	917,9	43,0	1190,0	33,0	2337,4	54,7	1419,5

Джерело: розраховано на основі ф.1-дс закладу

На підставі аналізу показників, наведених в табл. 2.7, можна зробити висновок про зростання вартості оборотних засобів на 2141,1 тис. грн., що пов'язано із зростанням обсягів надання освітніх послуг. У складі оборотних засобів зростали всі їх статті, за виробництва, яке зменшилось на 187,9 тис. грн. Негативним моментом є підвищення суми дебіторської заборгованості на суму 617,5 тис. грн. Позитивним є зростання найбільш ліквідної статті гроші та їх еквіваленти на суму 1419,5 тис. грн. Щодо структури оборотних засобів, то необхідно відзначити, що найбільша частка належить грошовим коштам, яка зростала за досліджуваний період із 43% до 54,7%. На другому місці – це запаси, частка яких зменшувалась із 29,4% до 21,5%. На третьому місці – це дебіторська заборгованість, питома вага якої у структурі оборотних засобів Охтирського коледжу зростала з 18.3% до 23,5%.

В табл. 2.8 представлені розраховані показники ефективності використання оборотних засобів в цілому та їх складових окремо. Головними показниками, які характеризують ефективність використання оборотних засобів, є коефіцієнт оборотності та тривалість одного обороту, який вимірюється у днях.

Аналіз табл. 2.8 свідчить про покращення показників ефективності використання оборотних активів Охтирського коледжу протягом 2021 – 2023 років. Зокрема, спостерігається зменшення значення коефіцієнта оборотності оборотних активів в цілому на 0,1 п.п. та пришвидшення їх обороту на 13,1 днів. Необхідно відзначити зменшення коефіцієнта оборотності на 1,2 п.п пункти, відповідно, ріст швидкості обороту на 20,6 днів виробництва, зменшення значення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на 3,9 п.п. та пришвидшення її погашення на 22,7 днів. Швидше почали обертатися грошові

кошти на 16,9 днів. Необхідно відмітити ефективне використання запасів, про що говорить ріст значення коефіцієнта оборотності на 1,2 п.п. та зменшення швидкості їх обороту на 19,6 днів.

Таблиця 2.8 - Показники ефективності використання оборотних активів ВСП Охтирський коледж СНАУ за період 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Дохід від наданих послуг, грн.	3192352	4284868	6127006	2934654
Середньорічна вартість оборотних активів, грн.	1853123	2869856	3940451	2087328
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, обороти	1,7	1,5	1,6	-0,1
Період одного обороту оборотних активів, днів	208,8	236,7	221,9	13,1
Середньорічна вартість запасів, тис. грн.	776383,5	1014477,5	1160449,5	384066
Коефіцієнт оборотності запасів, обороти	4,1	4,2	5,3	1,2
Період одного обороту запасів, днів	86,6	84,5	67,0	-19,6
Середньорічна вартість виробництва, грн.	196274	114802	20870	-175404
Коефіцієнт оборотності виробництва, обороти	1,3	37,3	293,6	292,3
Період одного обороту виробництва, днів	21,8	9,5	1,2	-20,6
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості, грн	317962	686632,5	995409,5	677447,5
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, обороти	10,0	6,2	6,1	-3,9
Період одного обороту дебіторської заборгованості, днів	35,5	57,3	58,2	22,7
Середньорічна вартість грошей та їх	758777,5	1053944	1763722	1004944,5

еквівалентів, грн				
Коефіцієнт оборотності грошей та їх еквівалентів, обороти	4,2	4,1	3,5	-0,7
Період одного обороту грошей та їх еквівалентів, днів	84,5	86,6	101,4	16,9

Джерело: розраховано на основі ф.1-дс закладу

Завдяки виробничим засобам Охтирський коледж здійснює господарську діяльність, в процесі якої виникають доходи і витрати за обмінними і необмінними операціями (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Динаміка доходів і витрат ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 рр., тис. грн.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Доходи, в т. ч.	20898,8	21352	28296,7	7397,9
доходи від обмінних операцій	20177,2	20786,5	25330,1	5152,9
доходи від необмінних операцій	721,6	565,5	2966,6	2245,0
Витрати, в т. ч.	21690,9	20288,6	27985,3	6294,4
витрати від обмінних операцій	19487,6	17431,1	24569,6	5082,0
витрати від необмінних операцій	2203,3	2857,5	3415,7	1212,4

Джерело: розраховано на основі ф.2-дс коледжу

Із аналізу табл. 2.9 можна зробити висновки. По-перше, доходи в цілому мають тенденцію росту. За 2021-2023 роки вони зросли на 7397,9 тис. грн. або на 35%. По-друге, зростання доходів відбувалось як за обмінними, так і необмінними операціями, відповідно на 5152,9 тис. грн. або на 25% та на 2245 тис. грн. або в 4 рази. В-третьох, витрати в цілому також мають тенденцію росту. За 2021-2023 роки вони зросли на 6294,4 тис. грн. або на 29%. В-четвертих, зростання витрат

відбувалось як за обмінними, так і необмінними операціями, відповідно на 5082,0 тис. грн. або на 26% та на 1212,4 тис. грн. або на 55%.

Порівнюючи витрати і доходи можна з'ясувати про дефіцит чи профіцит коштів як результат господарської діяльності коледжу (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Порівняння доходів і витрат ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021 – 2023 рр., тис. грн.

Роки	Обмінні операції			Необмінні операції			Разом		
	Доходи	Витрати	Результат	Доходи	Витрати	Результат	Доходи	Витрати	Результат
2021	20177,2	19487,6	689,6	721,6	2203,3	-1481,7	20898,8	21690,9	-792,1
2022	20786,5	17431,1	3355,4	565,5	2857,5	-2292	21352	20288,6	1063,4
2023	25330,1	24569,6	760,5	2966,6	3415,7	-449,1	28296,7	27985,3	311,4

Джерело: розраховано на основі ф.2-дс коледжу

З табл. 2.11 можна зробити висновок, що за обмінними операціями протягом 2021-2023 роки дослідження спостерігається перевищення доходів у порівнянні із витратами. За необмінними операціями, навпаки, протягом 2021-2023 роки спостерігався дефіцит коштів, тобто витрати перевищували доходи. І в цілому можна констатувати, що тільки у 2021 році спостерігався дефіцит коштів, в наступні роки 2022 та 2023, результатом діяльності було перевищення доходів у порівнянні із його витратами.

2.2 Аналіз фінансового забезпечення діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ

Фінансове забезпечення діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ в сучасних умовах функціонування закладів фахової освіти відбувається з двох джерел: бюджетні асигнування і власні кошти від надання платних послуг та інших видів господарської діяльності.

Доходи, отримані від платних послуг, від реалізації продукції, від добровільних пожертв юридичних та фінансових осіб відповідно до чинного

законодавства, зараховуються на спеціальний бюджетний рахунок коледжу, а отже, все набуте ним майно є державним.

Коледж за згодою засновника, яким є Охтирська міська рада, має право виступати як орендар та орендодавець майна відповідно до чинного законодавства. Кошти, отримані Коледжем як орендна плата, витрачаються відповідно до чинного законодавства. Коледж несе відповідальність за наявними у його розпорядженні грошима. За згодою Засновника коледж має право використовувати закріплені за ним об'єкти державної власності у діяльності, пов'язаній з отриманням доходів. Коледж включено до системи централізованого державного фінансування, згідно з чинним законодавством.

У загальному вигляді фінансування здійснюється в установленому порядку за рахунок:

- бюджетних асигнувань;
- коштів, одержаних від виробничої діяльності навчально-виробничих майстерень;
- коштів від госпрозрахункової діяльності, включаючи надання платних послуг населенню, виконання замовлень, робіт з договорами з підприємствами, установами, організаціями, і навіть від продукції, вироблені структурними підрозділами, створеними в коледжі;
- банківських кредитів та позикових коштів;
- добровільних пожертв юридичних та фізичних осіб, цільових внесків;
- коштів щодо відшкодування витрат за навчання студентів прийнятих на навчання на контрактній основі;
- інших законних джерел.

Отримані доходи коледж витрачає згідно з кошторисом, затвердженим Міністерством фінансів України. Коледж здійснює оперативний та бухгалтерський облік, веде статистичну та бухгалтерську звітність за встановленою формою.

Розрахунок вартості платного навчання здійснюється на підставі затверджених державних нормативів та тарифів стосовно вартості підготовки

одного учня за рахунок державного бюджету. Адміністрація та бухгалтерія коледжу відповідно до чинного законодавства несуть дисциплінарну, матеріальну чи кримінальну відповідальність у разі нецільового використання матеріальних цінностей та за не збереженість майна закріпленого за коледжем, за пошкодження державної звітності.

Як правило, бюджетні асигнування формують загальний фонд і спеціальний фонди кошторису коледжу (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 - Динаміка бюджетного фінансування ВСП Охтирський коледж СНАУ за період 2021-2023 рр.

Джерела	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Загальний фонд	12687,2	80	14767,4	82	12910,9	77	223,7
Спеціальний фонд	3169,2	20	3169,0	18	3871,0	23	701,8
Всього	15856,4	100	17936,4	100	16781,9	100	925,5

Джерело: побудовано на базі планів використання бюджетних коштів

З аналізу табл. 2.12 можна сказати, що загальний обсяг бюджетного фінансування Охтирського коледжу протягом 2021-2023 років на кінець періоду зріс на величину 925,5 грн. або на 6% і складає 16781,9 тис. грн. Зростання відбувалося як за загальним фондом на суму 223,7 тис. грн або на 2%, так і спеціальним фондом – на 701,8 тис. грн. або на 22% і складає 3871 тис. грн. Основні види видатків з бюджету фінансуються із загального фонду, тому він має найбільшу частку у структурі бюджету фінансування Охтирського коледжу, яка на кінець 2023 року скоротилася із 80% до 77%. Відповідно, частка коштів спеціального фонду бюджету фінансування коледжу зросла із 20% до 23%.

Як показали дослідження і аналіз звітності Охтирського коледжу протягом 2021-2023 років спостерігається зростання і власних надходжень навчального закладу (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Склад та структура власних надходжень ВСП Охтирський коледж СНАУ за період 2021- 2023 році

Видатки	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	
За послуги, що надаються згідно з основною діяльністю	960,5	30,8	1504,4	40,0	3641,7	58,3	2681,2
Від додаткової (господарської) діяльності	2126,5	68,1	2239,4	59,6	2592,5	41,5	466,0
Від оренди майна	24,0	0,8	10,8	0,4	10,2	0,2	-13,8
Від реалізації майна (крім нерухомого майна)	10,3	0,3	-	-	-		-10,3
Всього	3121,4	77,7	3754,6	85,6	6244,5	83,5	3123,1
Від отриманих благодійних внесків, грантів та дарунків	895,8	22,3	632,1	14,4	1236,9	16,5	341,1
Разом	4017,2	100	4386,7	100	7481,4	100	3313,5

Джерело: побудовано автором на основі ф.4-1д

Аналіз табл. 2.13 свідчить про зростання власних надходжень від діяльності на суму 3123,1 тис. грн або в 2 рази. Також зросли надходження від благодійних внесків на суму 3313,5 тис. грн. або майже в 2 рази. Зростали надходження за послуги, що надаються згідно з основною діяльністю на суму 2681,2 тис. грн. або майже в 4 рази; від додаткової (господарської) діяльності – на суму 466 тис. грн. або на 13%. Від оренди майна сума надходжень зменшилися на суму 13,8 тис. грн. або на 57,5%. Необхідно відзначити, що у 2021 році коледж одержав додаткові доходи від реалізованого майна на суму 10,3 тис. грн. У структурі власних надходжень від діяльності коледжу найбільшу частку складала надходження від господарської діяльності у 2021 році (68,1%), до 2023 році вона зменшилась до

45,1%. У 2023 році переважною часткою у структурі надходжень була частка від надходжень від основної діяльності (58,3%).

Розглянемо склад видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ за рахунок загального фонду бюджету за період 2021- 2023 році (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 - Склад видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ із загального фонду за 2021- 2023 рр., тис. грн.

Видатки	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Заробітна плата	9181,2	10499,2	9658,4	477,2
Нарахування на оплату праці	2011,0	2299,1	2115,5	104,5
Оплата енергоносіїв та комунальних послуг	1163,6	1363,1	1477,2	313,6
Соціальне забезпечення	69,6	164,3	99,7	30,1
Інші видатки	261,7	441,6	604,0	342,3
Разом	12687,2	14767,4	12910,9	223,7

Джерело: побудовано на основі планів використання бюджетних коштів коледжу

З аналізу табл. 2.14 виявляємо, що видатки мають тенденцію росту за всіма статтями видатків і, відповідно, в цілому на суму 223,7 тис. грн. Видатки на заробітну плату збільшились на суму 477,2 тис. грн. або на 5,1% через зростання заробітної плати. Видатки на нарахування на заробітну плату, відповідно, також зросли на суму 104,5 грн. або на 5%. Видатки на оплату енергоносіїв та комунальних послуг збільшилась на 313,6 тис. грн. або на 26,7% внаслідок росту тарифів. Спостерігається також зростання видатків на соціальне забезпечення на суму 30 тис. грн. або на 43% через збільшення нормативів соціальних виплат. Інші видатки збільшились на величину 342,3 грн. або майже в два рази. Треба

відзначити, що до інших видатків відносяться видатки на матеріали, предмети, інвентар та видатки на харчування. Збільшення вступників до коледжу у 2023 році у порівнянні із 2021 роком, зростання цін на матеріали, продовольчі товари є причинами такого суттєвого зростання цієї статті видатків.

Доцільно розглянути структуру видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ за рахунок загального фонду за період 2021- 2023 році (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 - Структура видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ із загального фонду за 2021- 2023 рр., %

Видатки	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	%	%	%	
Заробітна плата	72,4	71,1	66,7	-5,7
Нарахування на оплату праці	15,8	15,6	16,4	0,6
Оплата енергоносіїв та комунальних послуг	9,2	9,2	11,4	2,2
Соціальне забезпечення	0,5	1,1	0,8	0,3
Інші видатки	2,1	3,0	4,7	2,6
Разом	100	100	100	0

Джерело: розраховано на основі планів використання бюджетних коштів коледжу

Аналіз табл. 2.15 свідчить, що найбільшу питому вагу у структурі видатків із загального фонду бюджету Охтирського коледжу протягом 2021- 2023 роки мають видатки на виплату заробітної плати основному і допоміжному персоналу. Але вона мала постійну тенденцію зменшення. Так, у 2021 році вона складала 72,4%, у 2022 році – 71,1%, у 2023 році – 66,7%. Однак, питома вага видатків на нарахування на заробітну плату має зворотну тенденцію: у 2021 році вона складала – 15,8%, а вже у 2023 році – 16,4%. Аналогічно зростають частки інших

видів видатків із загального фонду бюджету Охтирського коледжу. Так, зростає питома вага видатків на оплату енергоносіїв та комунальних послуг: у 2021 році вона складала 9,2% і до кінця 2023 року зросла до 11,4%. Частка видатків на соціальне забезпечення зросла з 0,5% у 2021 році до 0,8% видатків у 2023 році. Питома вага інших видатків, в які входять видатки на матеріали, предмети, обладнання, продукти харчування тощо також зростає з 2,1% у 2021 році до 4,7% у 2023 році. Всі інші статті видатків мають невеликі відсотки у структурі видатків із загального фонду.

За рахунок надходжень до спеціального фонду бюджету Охтирський коледж також здійснював видатки, склад яких наведений в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Склад видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ із спеціального фонду за 2021- 2023 році

Видатки	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	
Заробітна плата	2110,0	2110,0	2300,0	190,0
Нарахування на оплату праці	455,2	430,0	504,0	48,8
Матеріали, предмети, інвентар, обладнання	243,2	362,9	80,0	-163,2
Оплата енергоносіїв та комунальних послуг	102,0	36,0	777,0	675,0
Дослідження і розробки, окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм	16,0	13,0	16,0	0
Інші поточні видатки	192,6	167,1	50,0	-142,6
Капітальні видатки	50,0	50,0	150,0	100,0
Разом	3169,0	3169,0	3871,0	701,8

Джерело: побудовано на основі планів використання бюджетних коштів коледжу

На підставі аналізу табл. 2.16 можна підвести його підсумки, а саме про збільшення за досліджуваний термін, який тривав три роки з 2021 по 2023 рік суми видатків за такими напрямками, як виплати заробітної плати, нарахування на заробітну плату, виплати на енергоносії та комунальні послуги, капітальні видатки та інші поточні видатки змінювалися у бік зростання. Видатки на матеріали, інвентар, обладнання навпаки зменшувалися, а стаття видатків на дослідження не змінювалися і складала 16 тис. грн. Можна відзначити, що виплати на заробітну плату із спеціального фонду зросли на 190 тис. грн. (на 9,5%), нарахування на заробітну плату – на 48,8 тис. грн. (на 11,1%), видатки на комунальні послуги та енергоносії – на 675 тис. грн. або в 7 разів. Це саме найбільше зростання. Капітальні видатки зросли в три рази.

Розглянемо структур видатків із спеціального фонду Охтирського коледжу протягом 2021-2023 роки (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Структура видатків із спеціального фонду ВСП Охтирський коледж СНАУ протягом 2021- 2023 році

Видатки	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	%	%	%	
Заробітна плата	66,6	66,6	59,2	7,4
Нарахування на оплату праці	14,4	13,6	13,0	1,4
Матеріали, предмети, інвентар, обладнання	7,7	11,5	2,1	-5,6
Оплата енергоносіїв та комунальних послуг	3,2	1,1	20,1	16,9
Дослідження і розробки, окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм	0,2	0,4	0,4	0,2

Інші поточні видатки	6,3	5,5	1,3	-5,0
Капітальні видатки	1,6	1,6	3,9	2,3
Разом	100	100	100	0

Джерело: розраховано на основі планів використання бюджетних коштів коледжу

Аналіз табл. 2.17 свідчить, що у структурі видатків із спеціального фонду кошторису Охтирського коледж, переважають видатки на виплату заробітної плати. У 2021 році вона складала майже 67%, у 2023 році вона зазнала змін у бік зменшення і склала 59,2%. Зазнала змін у бік зменшення і питома вага видатків нарахування на оплату праці: у 2021 році вона складала майже 14%, у 2023 році вона склала вже 13%. В результаті негативної зміни питомої ваги цих складових видатків спеціального фонду кошторису коледжу відбувалось зростання питомої ваги видатків на комунальні послуги та енергоносії. У 2021 році вона складала майже 3%, у 2023 році – майже 20%. Зменшилась питома вага видатків на матеріали та обладнання на 5,6%, також спостерігається зменшення частки інших видатків на 5%.

Враховуючи, що відбувались зміни у фінансовому забезпеченні окремих видатків як із загального фонду, так і спеціального фонду кошторису Охтирського коледжу протягом 2021-2023 роки, важливо прослідкувати зміни бюджетного фінансування видатків за окремими статтями в цілому по кошторису Охтирського коледжу (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 – Склад і структура видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ за 2021- 2023 році

Видатки	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Поточні видатки, в т.ч.	15806,4	99,7	17886,4	99,7	16631,9	99,1	825,5
заробітна плата	11291,2	71,2	12609,2	70,3	11958,4	71,3	667,2

нарахування на оплату праці	2466,2	15,5	2729,1	15,2	2621,5	15,6	155,3
матеріали, предмети, інвентар, обладнання	246,9	1,6	370,1	2,1	84,5	0,5	-162,4
продукти харчування	258,1	1,6	434,5	2,4	539,6	3,2	281,5
оплата енергоносіїв та комунальних послуг	1265,6	8,0	1399,1	7,8	1129,1	6,7	-136,5
Дослідження і розробки, окремі заходи з реалізації державних (регіональних) програм	8,0	0,1	6,5	0,0	8,0	0,0	0
соціальне забезпечення	69,6	0,4	164,3	0,9	235,9	1,4	166,3
Інші поточні видатки	200,8	1,2	173,6	1,0	54,9	0,3	-145,9
Капітальні видатки	50,0	0,3	50,0	0,3	150,0	0,9	100,0
Всього	15856,4	100	17936,4	100	16781,9	100	925,5

Джерело: побудовано на основі звітності коледжу

Аналіз табл. 2.18 свідчить про зростання загальної суми видатків на 925,5 тис. грн. або на 6%. Необхідно відмітити зростання як поточних видатків на суму 825,5 тис. грн. або на 5%, так і зростання капітальних видатків на 100 тисяч грн. або в три рази. У складі поточних видатків найбільше зросли видатки на оплату праці на 667,2 тис. грн. або на 6%. Спостерігається зменшення видатків на оплату комунальних послуг на суму 136,5 тис. грн. Не відбулись зміни у видатках на дослідження і розробки регіональних чи державних програм.

2.3 Оцінка фінансового стану ВСП Охтирський коледж СНАУ

Аналіз фінансового стану для суб'єктів господарювання є необхідним, оскільки з нього можна взяти інформацію, необхідну до прийняття рішень менеджментом суб'єкта господарювання. Тому складовою управління фінансово-економічною діяльністю ВСП Охтирський коледж СНАУ є аналіз його фінансового стану. Аналіз фінансового стану для коледжу як бюджетної установи є необхідним для оцінки його майна та джерел його фінансування, а також для визначення ефективності використання бюджетних а власних джерел надходжень грошових коштів, які використовуються для фінансового забезпечення його діяльності.

Актуальність проблеми залучення позабюджетних коштів як одного з джерел формування дохідної частини бюджету коледжу сьогодні визначається не тільки і не стільки тим, що коледж та інші навчальні заклади не мають потенційних джерел доходів, а тим, що ефективність залучення та використання позабюджетних коштів інколи виявляється низькою. Це пояснюється невирішеністю багатьох проблем позабюджетної діяльності. Серед них: недосконалість методичних рекомендацій з оцінювання ефективних рішень позабюджетної дії; неоднозначність нормативно-правової бази, яка регулює фінансово-господарську діяльність закладів фахової освіти; відсутність внутрішньої розробленої нормативної бази навчальних закладів; відсутність чітких рекомендацій із ціноутворення на платні послуги, роботи; відсутність систематизації, узагальнення досвіду роботи коледжу щодо залучення та використання небюджетних коштів.

Внаслідок накопичених проблем багато навчальних закладів опиняються перед фактом серйозних фінансових та матеріальних втрат, що, у свою чергу, призводить до зниження ділової активності працівників.

Фінансовий аналіз у системі управління фінансами коледжу, у найбільш загальному вигляді є способом накопичення, трансформації та використання інформації фінансового характеру, що має на меті:

- оцінити поточний та перспективний майновий та фінансовий стан навчального закладу;

- оцінити можливі та доцільні темпи розвитку навчального закладу з позиції його фінансового забезпечення;

- виявити доступні джерела коштів та оцінити можливість та мету відповідності їх мобілізації.

Проаналізуємо активи Охтирського коледжу за 2021-2023 роки за показниками, наведеними в табл. 2.19.

Таблиця 2.19 – Склад і структура активів ВСП Охтирський коледж СНАУ протягом 2021-2023 рр.

Видатки	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	грн.	%	грн.	%	
Разом	17238,2	100	18473,5	100	19124,3	100	1886,1
Нефінансові активи, в т.ч.	15926,7	92,4	16303,9	88,3	15775,6	82,5	-151,1
основні засоби	15099,0	94,8	14863,1	80,5	14843,9	94,1	-1082,8
нематеріальні активи	3,3	0,0	3,3	0,0	3,3	0,0	0
незавершені капітальні інвестиції	1,6	0,0	1,6	0,0	1,6	0,0	0
запаси	626,4	3,9	1402,5	8,6	918,4	5,9	292,0
виробництво	196,3	1,3	33,3	10,9	8,4	0,0	-187,9
Фінансові активи, в т.ч.	1311,5	7,6	2169,6	11,7	3348,6	17,5	2037,1
поточна дебіторська заборгованість	393,6	30,0	979,6	45,2	1011,2	30,2	617,6
грошові кошти та їх еквіваленти	917,9	70,0	1190,0	54,8	2337,4	69,8	1419,5

Джерело: побудовано на основі ф.№1-дс

На підставі аналізу табл. 2.19 можемо зробити висновки про зростання вартості активів Охтирського коледжу за період 2021-2023 роки на 1886,1 тис.

грн. Активи Охтирського коледжу включають станом на кінець 2023 року 82,5% нефінансових активів та 17,5% фінансових активів. Питома вага складових активів коледжу змінювалась протягом досліджуваного періоду у бік зменшення частки фінансових активів і зростання частки нефінансових активів. При цьому вартість нефінансових активів зменшилась на 151,1 тис. грн., а вартість фінансових активів, які є найбільш ліквідними активами, зросла на 2037,1 тис. грн.

У складі нефінансових активів найбільшу питому вагу мають основні засоби. Їх частка протягом досліджуваного періоду зменшилась і на кінець 2023 року склала 94,1%. Вартість основних засобів також зменшилась на 1082,8 тис. грн.

У складі фінансових активів переважають грошові активи, частка яких на кінець 2023 року складала 69,8%. Протягом досліджуваного періоду вона зменшувалась. Обсяг цього виду активу, навпаки, зріс на 1419,5 тис. грн. і становив у 2023 році 2337,4 тис. грн.

Проаналізуємо пасиви Охтирського коледжу за 2021-2023 роки за показниками, наведеними в табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Склад і структура пасивів ВСП Охтирський коледж СНАУ протягом 2021-2023 рр.

Видатки	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
	тис. грн.	%	грн.	%	грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Разом	17238,2	100	18473,5	100	19124,3	100	1886,1
Власний капітал та фінансовий результат, у т.ч.	17235,7	99,9	18449,5	99,9	19124,3	100	1888,6
внесений капітал	27072,6	-	27215,4	-	27585,7	-	513,1
капітал у дооцінках	411,3	-	411,3	-	411,3	-	0
фінансовий результат	-10249,8	-	-9178,8	-	-8878,4	-	1371,4

цільове фінансування	1,6	-	1,6	-	1,6	-	0
Зобов'язання, в т.ч.	2,5	0,1	24,0	0,1	-	-	-2,4
поточні зобов'язання за платежами до бюджету	0,5	20,0	-	-	-	-	-0,5

Продовження табл. 2.20

1	2	3	4	5	6	7	8
За розрахунками з оплати праці	2,0	80,0	-	-	-		-2,0
поточні зобов'язання за внутрішніми розрахунками	-	-	24,0	100	-	-	-

Джерело: побудовано на основі ф.№1-дс

На підставі аналізу табл. 2.20 можемо зробити висновки про зростання вартості пасивів Охтирського коледжу за період 2021-2023 роки на 1886,1 тис. грн. Пасиви Охтирського коледжу включали у 2021 році 99,9 власного капіталу та фінансовий результат, а також 0,1% зобов'язання. Станом на кінець 2023 року у складі пасивів коледжу були лише власний капітал та фінансовий результат. Зобов'язання були відсутні у цьому році. Сума власного капіталу та фінансового результату зросла за досліджуваний період на 1888,6 тис. грн. і складає у 2023 році 1888,6 тис. грн.

У структурі власного капіталу та фінансового результату протягом досліджуваного період виявлені зростання внесеного капіталу на 513,1 тис. грн; незмінний обсяг капіталу у дооцінках на суму 411,3 тис. грн.; від'ємний фінансовий результат, величина якого зменшувалась на суму 1371,4 тис. грн. та незмінний обсяг фінансування на суму 1,6 тис. грн.

Поточні зобов'язання у складі пасивів коледжу спостерігалися у 2021 році та 2022 році. У 2023 році вони були відсутні. У 2021 році у складі зобов'язань

були виявлені поточні зобов'язання за платежами до бюджету на суму 0,5 тис. грн. та зобов'язання за розрахунками з оплати праці на суму 2 тис. грн. У 2022 році всі зобов'язання були погашені, але з'явилися поточні зобов'язання за внутрішніми розрахунками на суму 24 тис. грн. У 2023 році вони погашені.

Для аналізу фінансового стану рекомендується порівнювати планові надходження з касовими видатками (табл. 2.21), а також планові видатки із фактичними видатками (табл. 2.22), що дозволяє виявити дотримання коледжем головного принципу його фінансування як бюджетної установи – цільове фінансування.

Таблиця 2.21 – Аналіз касового виконання кошторису ВСП Охтирський коледж СНАУ за видатками за період 2021 – 2023 рр., тис. грн.

Показники	2021			2022			2023		
	Бюджетні асигнування	Касові видатки	Різниця	Бюджетні асигнування	Касові видатки	Різниця	Бюджетні асигнування	Касові видатки	Різниця
1. Оплата праці і нарахування на заробітну плату, в т.ч.	11876,8	11876,8	-	11965,1	11965,1	-	11773,9	11773,9	-
- оплата праці	9766,8	9766,8	-	9822,3	9822,3	-	9658,4	9658,4	-
- нарахування на заробітну плату	2110,0	2110,0	-	2142,8	2142,8	-	2115,5	2115,5	-
2. Використання товарів і послуг, в т. ч.	2895,8	2895,8	-	2271,2	2271,2	-	10694,6	10694,6	-
- предмети, матеріали, обладнання, інвентар	164,9	164,9	-	141,8	141,8	-	2081,2	2081,2	-
- продукти харчування	307,4	307,4	-	568,4	568,4	-	531,6	553,6	-
- оплата послуг (крім комунальних)	164,0	164,0	-	0,7	0,7	-	-	-	-
3. Оплата комунальних послуг та енергоносіїв, в т.ч.	2259,4	2259,4	-	1489,6	1489,6	-	1477,2	1477,2	-
- оплата теплопостачання	1581,0	1581,0	-	612,9	612,9	-	1016,1	1016,1	-
- оплата водопостачання та водовідведення	105,8	105,8	-	139,1	139,1	-	60,0	60,0	-
- електроенергія	455,3	455,3	-	473,8	473,8	-	352,1	352,1	-
- оплата інших енергоносіїв та інших комунальних послуг	260,0	260,0	-	263,8	263,8	-	49,0	49,0	-
4. Соціальне забезпечення, в т.ч.	105,3	105,3	-	126,5	126,5	-	99,7	99,7	-
- стипендії	2,0	2,0		2,5	2,5	-	2,4	2,4	-
- інші виплати населенню	103,3	103,3		124,0	124,0	-	97,3	97,3	-
Всього	14877,9	14877,9	-	14362,9	14362,9	-	13954,8	13954,8	-

Джерело: побудовано автором на основі ф. №2д

Результати аналізу табл. 2.21 свідчать про відсутність різниці між бюджетними асигнуваннями, які за планом виділялися на фінансування діяльності Охтирського коледжу, та його касовими видатками за досліджуваний період з 2021 року по 2023 рік. Це характеризує позитивний фінансовий стан коледжу.

Таблиця 2.22 - Порівняння планових і фактичних видатків ВСП Охтирський коледж СНАУ протягом 2021-2023 рр., тис. грн.

Показники	2013			2014			2015		
	Планові видатки	Фактичні видатки	Різниця	Планові видатки	Фактичні видатки	Різниця	Планові видатки	Фактичні видатки	Різниця
1. Оплата праці і нарахування на заробітну плату, в т.ч.	11876,8	11876,8	0	11965,1	11965,1	0	11773,9	11773,9	0
- оплата праці	9766,8	9766,8	0	9822,3	9822,3	0	9658,4	9658,4	0
- нарахування на заробітну плату	2110,0	2110,0	0	2142,8	2142,8	0	2115,5	2115,5	0
2. Використання товарів і послуг, в т.ч.	3545,9	2895,8	650,1	2271,2	2271,2	0	10694,6	10694,6	0
- предмети, матеріали, обладнання, інвентар	164,9	164,9	0	141,8	141,8	0	2081,2	2081,2	0
- продукти харчування	307,4	307,4	0	568,4	568,4	0	553,6	553,6	0
- оплата послуг (крім комунальних)	164,0	164,0	0	0,7	0,7	0	-	-	0
- оплата комунальних послуг та енергоносіїв, в т.ч.	2909,5	2259,4	650,1	1489,6	1489,6	0	1477,2	1477,2	0
- оплата теплопостачання	2088,4	1581,0	507,4	612,9	612,9	0	1016,1	1016,1	0
- оплата водопостачання та водовідведення	105,8	105,8	0	139,1	139,1	0	60,0	60,0	0
- електроенергія	455,3	442,6	12,7	473,8	473,8	0	352,1	352,1	0
- оплата інших енергоносіїв та інших комунальних послуг	260,0	130,0	30,0	263,8	263,8	0	49,0	49,0	0
4. Соціальне забезпечення, в т.ч.	105,3	105,3	0	126,5	126,5	0	99,7	99,7	0
- стипендії	2,0	2,0	0	2,5	2,5	0	2,4	2,4	0
- інші виплати населенню	103,3	103,3	0	124,0	124,0	0	97,3	97,3	0
Разом	15528,0	14877,9	650,1	14362,9	14362,9	0	13954,8	13954,8	0

Джерело: побудовано автором на основі ф. №2д

Аналіз табл. 2.22 свідчить про перевищення планових видатків у порівнянні із фактичними на суму 650,1 тис. грн. або на 4,4% за статтею видатків, пов'язаною

із оплатою комунальних послугів та енергоносіїв. Такі зміни, як правило, виникають через зростання тарифів на комунальні послуги та енергоносії.

Розрахунок і аналіз коефіцієнту самофінансування і коефіцієнту структури активів, які використовуються для оцінки фінансового стану бюджетної установи ВСП Охтирський коледж СНАУ за період 2021-2023 рр. Розрахунок цих показників, представлений в табл. 2.23.

Таблиця 2.23 – Розрахунок показників оцінки фінансового стану ВСП Охтирський коледж СНАУ протягом 2021-2023 рр.

№	Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	Нефінансові активи, тис. грн.	15926,7	16303,9	15775,6
2	Фінансові активи, тис. грн.	1311,5	2169,6	3348,6
3	Надходження від надання платних послуг, тис. грн.	3169,2	3678,2	6141,7
4	Обсяг бюджетних асигнувань, тис. грн.	15856,4	17936,4	16781,9
5	Коефіцієнт самофінансування (довгострокова платоспроможність) р.3 / р.4	0,2	0,2	0,3
6	Коефіцієнт структури активів (короткострокової платоспроможності) р.2 / р.1	0,1	0,1	0,2

Джерело: розраховано на основі звітності закладу

Аналіз табл. 2.23 свідчить про зростання величини коефіцієнтів самофінансування і структури активів. Коефіцієнт самофінансування, який характеризує суму власних фінансових ресурсів коледжу, що припадає на кожну гривню бюджетних коштів, збільшився на 10% і становить у 2023 році 0,3. Коефіцієнт структури активів, який характеризує частину ліквідних активів, вкладених в основні засоби, також зріс на 10% і становив у 2023 році 0,2, яка є найбільш ліквідною і, яка є капіталізованою. Таким чином, фінансовий стан Охтирського коледжу за досліджуваний період є задовільним.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВСП ОХТИРСЬКОГО КОЛЕДЖУ СНАУ

3.1 Напрямки удосконалення фінансово-економічної діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ

Основа ефективного функціонування бюджетної установи – це фінансове забезпечення. Бюджетні установи практично не мають власних доходів та свою діяльність здійснюють за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Останнім часом бюджетне фінансування характеризується дефіцитом бюджетних асигнувань, внаслідок недостатнє фінансування. Вирішення цієї проблеми стало можливим завдяки переходу коледжу як бюджетного навчального закладу в статус державних автономних некомерційних закладів фахової освіти.

Для цього необхідно, насамперед, забезпечити їх фінансову стабільність, що передбачає, по-перше, перехід до середньострокових фінансових відносин автономних установ з державними (місцевими) органами управління - не менше трьох років зі щорічним коригуванням середньострокового фінансового плану за підсумками минулого року; по-друге, надання можливості закладу створювати для себе цільовий капітал.

Сьогодні виникає необхідність у створенні такого фінансового механізму, який закріпив би за коледжами як повноваження, так і відповідальність за фінансове забезпечення своєї діяльності. Назріла необхідність, з одного боку, розробки та впровадження комплексу нових інструментів бюджетного фінансування коледжу, що забезпечують ефективне використання бюджетних коштів, та, з іншого боку, створення сприятливих умов для залучення позабюджетних коштів. Керівництво коледжу повинні усвідомити себе реальними економічними суб'єктами, що працюють на ринку освітніх послуг, де в ролі

покупців поряд з державою виступають бізнес-структури та індивідуальні споживачі.

Сучасний вітчизняний ринок освітніх послуг має такі особливості:

- він включає два взаємодіючі сектори - державний і приватний, при цьому переважаючим був і залишається державний, а приватна освіта розвивається під контролем держави за ліцензуванням та рівнем навчання;

- переважна частина освітніх благ надається населенню державними навчальними закладами, при цьому держава виступає посередником між виробниками (колективами навчальних закладів) та споживачами;

- відбувається безперервне зростання частки платних послуг у структурі освітніх послуг, що надаються закладами фахової освіти.

Надання освітніх послуг розглядається з економічної точки зору, як процес, спрямований на задоволення суспільних потреб в освіті. При цьому як «споживач» освітньої послуги виступає як держава, коли послуги оплачуються за рахунок відповідного бюджету, так і приватна особа, якщо задовольняються потреби громадян чи організацій.

Процес здобуття освіти ототожнюється із сукупністю освітніх послуг. Незважаючи на те, що освітня послуга надає широкий спектр благ необмеженому числу споживачів, вона має при цьому чітку персоніфікацію (спрямованість на конкретного студента), що дозволяє охарактеризувати її як персоніфіковане змішане соціальне благо. Тому для забезпечення результативності та ефективності використання фінансових ресурсів джерела фінансування повинні бути поставлені в залежність від осіб, зацікавлених у даних послугах. Так, оскільки суспільство зацікавлене в тому, щоб кожен його член мав певний рівень освіти та виховання, то фінансуватися надання даної послуги має бути за рахунок бюджетних коштів.

В отриманні фахової освіти, в першу чергу, зацікавлені безпосередні споживачі освітніх послуг, тому вони можуть бути активно включені в механізм фінансування коледжу, в тому числі за допомогою нових інструментів бюджетного фінансування.

Таким чином, необхідно створити фінансовий механізм, який би адекватно відображав роль коледжу як активного учасника процесу формування та використання фінансових ресурсів закладів фахової освіти. Під фінансовим механізмом закладів фахової освіти мається на увазі сукупність фінансових методів та інструментів організації фінансових відносин закладів фахової освіти як із власниками фінансових ресурсів (споживачами освітніх та інших послуг), а також виконавцями конкретних робіт (послуг), за допомогою яких утворюються доходи закладів та використовуються фонди грошових коштів, тобто акумулюються фінансові ресурси та фінансуються витрати на надання освітніх послуг, і навіть інші види діяльності (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Структура фінансового механізму сфери фахової освіти

Джерело: побудовано автором

Запропонований фінансовий механізм, з одного боку, об'єктивний, обумовлений дією об'єктивних економічних законів, наявністю фінансових відносин у сфері освіти. з іншого - має суб'єктивний характер, оскільки встановлюється державою та закладом фахової освіти для вирішення завдань, що стоять перед суспільством і навчальним закладом на тому чи іншому етапі розвитку.

Отже, фінансовий механізм має бути рухомим, гнучким та його формування не можна розглядати як короткочасний процес. Набір фінансових інструментів і значимість кожного з них можуть повинні змінюватися залежно від конкретної соціально – економічної ситуації. Сьогодні фінансовий механізм закладу фахової освіти повинен відображати зміну характеру фінансових відносин між суб'єктами освіти та споживачами послуг, які з переважно соціальних та адміністративних дедалі більше перетворюються у ринкові. Це означає:

- збільшення джерел фінансування - замість фактично одного джерела (бюджет і невелика частка доходів від надання платних послуг) їх стає безліч (власні кошти громадян, благодійні кошти тощо);

- зміна потоків фінансових коштів в освіті - поряд з бюджетним фінансуванням розширюється сфера фінансування безпосередньо споживачами освітніх послуг; '

- перехід там, де це можливо, від фінансування освітніх закладів на фінансування надання освітніх послуг, що передбачає визначення нормативів витрат на надання певних видів послуг;

- зміна принципу фінансових розрахунків - не фінансування витрат, а покупка платником послуг освітніх установ;

- зміна ролі держави у фінансовій системі освіти – вона має виступати вже не як гарант загальної безкоштовної освіти, а як один із покупців освітніх послуг для населення;

- підвищення відповідальності та зацікавленості коледжу в ефективному використанні акумульованих фінансових ресурсів.

Дослідження наявного в Охтирському коледжі планування бюджетного фінансування навчального закладу показав, що нормативи фінансових витрат на надання державних послуг у сфері не обґрунтовані і, відповідно, на практиці не використовуються в повному обсязі. У зв'язку з відсутністю науково-обґрунтованих нормативів фінансових витрат бюджетні асигнування плануються не на основі потреби коледжу у коштах («норматив потреби»), а з урахуванням можливостей бюджету з виділення коштів («норматив можливості»), що закріплює відставання фінансування коледжу від мінімально необхідних обсягів.

Це визначає необхідність пошуку коледжем додаткових коштів із позабюджетних джерел. Проте обмеження фінансово-господарської самостійності закладу фахової освіти за умов казначейської системи виконання бюджету не створює для них стимулів до розширення джерел фінансового забезпечення діяльності і перешкоджає формуванню ефективного ринку освітніх послуг.

Нормативи фінансування коледжу повинні розглядатися як нормативи фінансових витрат на надання державні послуги у сфері фахової освіти, тобто. це повинен бути нормативи подушеного фінансування. Їх використання дозволить:

- зв'язати обсяги фінансування закладів фахової освіти з кількістю та якістю наданих ними освітніх послуг,
- підвищення обґрунтованості та прозорості виділених обсягів бюджетних асигнувань,
- зацікавити коледжі у використанні сучасних освітніх технологій, зниження витрат.

Для розрахунку нормативів фінансування на одного студента слід виходити з вартості здобуття фахової освіти одним студентом у державних закладах фахової освіти на період не менше трьох років із конкретизацією значень нормативів фінансових витрат за роками. При цьому повинні враховуватись вимоги Державних освітніх стандартів за ступенями та напрямками підготовки (спеціальностями) кадрів з фаховою освітою. Як підстави диференціації нормативу мають виступати форма навчання; рівень фахової освіти; громадська

потреба у фахівцях відповідної кваліфікації; ресурсоемність навчання; об'єктивні територіальні відмінності у рівні витрат на навчання; результати здачі іспитів.

Ефективним інструментом запропонованого фінансового механізму функціонування закладу фахової освіти має стати державна участь у відносинах освітнього кредитування. Видається доцільним застосовувати такі його форми:

- бюджетні субвенції на відшкодування банкам різниці у процентних ставках, за освітніми кредитами;
- державні гарантії з освітніх кредитів;
- податкове вирахування сум, спрямованих громадянином на оплату навчання та погашення процентів за користування освітнім кредитом;
- бюджетне фінансування інформаційного забезпечення у галузі освітнього кредитування.

Наступним новим фінансовим інструментом є державне субсидування цільової підготовки до вступу до закладу фахової освіти. Найкращими є:

- надання державних субсидій на оплату навчання студентам, що навчаються за соціально-значимими спеціальностями, при укладанні ними контракту, відповідно до якого студент, який отримав державну субсидію, має відпрацювати після закінчення навчального закладу не менше 3 років за отриманою спеціальністю або продовжувати навчання за обраною спеціальністю;
- реалізація державних субсидій на закріплення кадрів у державних та комунальних установах шляхом видачі молодим фахівцям соціального кредиту.

Формування ефективного фінансового механізму системи здобуття фахової освіти, адекватного завдання її модернізації, передбачає зростання ролі позабюджетних джерел фінансування закладів фахової освіти. Сучасний механізм залучення позабюджетних коштів коледжами цілком відповідає ринковим умовам. Він повинен включати як заходи, що дозволяють здійснювати підприємницьку та іншу діяльність, що приносить дохід (табл. 3.1), так і заходи стимулюючого характеру. Як заходи стимулюючого характеру пропонується:

- запровадження повної самостійності закладів у використанні коштів, отриманих за рахунок позабюджетних джерел;

- фінансування у плановому фінансовому році за умови зростання позабюджетних коштів у поточному році, особливого порядку обчислення оподатковуваної бази навчального закладу, доповненого комплексом пільг з податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток організацій.

Таблиця 3.1 – Перелік позабюджетних джерел надходження ВСП
Охтирський коледж СНАУ

№	Назва платної послуги
1	Проведення спеціальних курсів, семінарів, тренінгів. Стажування, підвищення професійної компетентності в іншій формі, що не потребує отримання ліцензії
2	Здійснення політурних, брошурувальних робіт
3	Підготовка до вступу до закладів фахової вищої освіти та ЗНО
4	Надання у короткострокове (на строк до одного місяця) користування місць для зберігання транспортних засобів, коли це не погіршує умов навчання або соціально-побутових умов проживання студентів
5	Складення бібліографічних списків для курсових, дипломних, наукових робіт, каталогів, підготовка фактографічних, аналітичних і бібліографічних довідок
6	Надання доступу до бібліотечних фондів, які не працюють і не навчаються в закладі
7	Надання спеціально облаштованих приміщень в гуртожитку у користування
8	Друкування, копіювання, сканування, ламінування, запис інформації на носії
9	Надання у тимчасове користування площ для зберігання майна, обладнання, паливо-мастильних матеріалів, інших цінностей, що належать юридичним та фізичним особам

Джерело: побудовано автором

Найважливішим елементом механізму залучення позабюджетних коштів закладом фахової освіти виступає цінова політика. При розробці цінової політики закладу фахової освіти, визначення цінової стратегії та тактики надзвичайно важливо визначити організаційні рамки процесу прийняття цінових рішень, що досі у більшості коледжів погано впорядкований. Для моніторингу ринкової

ситуації необхідно коледжах створювати спеціальні адміністративно-управлінські підрозділи.

Для ефективного фінансового управління коледжем необхідно відмовлятися від витратного підходу під час встановлення ціни на освітні послуги. за основу методики формування цінової політики коледжу доцільним взяти ціннісний підхід до ціноутворення (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Методика формування цінової політики ВСП Охтирського коледжу СНАУ

Назва етапу	Зміст етапу
Розробка Положення про цінову політику коледжу	Визначення повноважень та відповідальності всіх суб'єктів процесу прийняття цінових рішень Встановлення організаційних меж (взаємодія та комунікації структурних підрозділів та відповідальних осіб) Встановлення часових меж (регламент)
Аналіз ринку освітніх послуг і ринку праці	Аналіз попиту освітніх послуг за рівнями і напрямками підготовки Аналіз конкуренції з боку: інших коледжів; інших програм цього коледжу; організації комп'ютерних класів, організацій, продукція яких дозволяє задовільними ти ж самі потреби у знаннях тощо. Формування прогнозів набору за різними напрямками підготовки і програмами за різних цін на освітні послуги коледжів.
Визначення економічної цінності освітніх послуг	Оцінка величини майбутнього доходу випускника Оцінка ставки дисконтування на основі аналізу альтернативних витрат Облік інших (крім вартості навчання) витрат, пов'язаних із споживанням освітніх послуг Визначення поточної вартості грошового потоку інвестиції в освітню програму і відповідних майбутніх додаткових витрат
Оцінка витрат на надання освітніх послуг	Визначення зміни величини змінних витрат, необхідних для виконання зобов'язань коледжу щодо додаткового обсягу укладених договорів, викликаного ціновим рішенням Оцінка зміни величини постійних витрат (витрати інформування потенційних споживачів про рівень цін, оренду додаткових приміщень тощо)
Аналіз ризику на основі оцінки фінансових наслідків зміни цін	Визначення розміру беззбиткового обсягу продажу для різних варіантів зміни ціни, Побудова ломаної беззбитковості продажів. Спільний: аналіз ломаної беззбитковості продажу та оцінної еластичності попиту на освітні послуги та визначення ступеня ризикованості цінового рішення
Вибір цінової стратегії	Оцінка можливостей використання кожної з основних стратегії з позицій цілей коледжу, етапу життєвого циклу освітньої послуги, структури витрат та рівня попиту на освітню послугу Визначення конкретної модифікації основної стратегії
Розробка системи знижок	Оцінка доцільності використання різноманітних знижок Відображення порядку застосування знижок, їх розміру та категорій одержувачів в розділі про знижки Положення про цінову політику

Джерело: побудова автором

Найбільш виправданою стосовно такого товару як освітня послуга є стратегія нейтрального ціноутворення, де ціна встановлюється так, щоб відображати економічну цінність послуги. При визначенні економічної цінності освітньої послуги пропонується враховувати, що головною метою навчання виступає успішне працевлаштування та майбутні прибутки. Тому економічну цінність освітньої послуги можна оцінити, розглядаючи витрати на навчання як інвестиції та розраховуючи поточну вартість відповідного інвестиційного проекту, взявши за основу формулу визначення поточної вартості постійно зростаючої безстрокової ренти. При цьому береться до уваги виправдане припущення, що величина додаткового доходу в результаті споживання освітньої послуги постійно і безстроково зростатиме на деякий відсоток від періоду до періоду. Крім того, оскільки сам процес навчання займає кілька років, то як витратна складова, так і безстрокова рента мають бути враховані за поточною вартістю на момент прийняття абітурієнтом (інвестором) рішення про початок навчання.

Серед важливих питань у фінансово-економічній діяльності коледжу, які вимагають вирішення - це підвищення ефективності та результативності використання його фінансових ресурсів. Проведений аналіз показав домінування витрат на оплату праці у системі витрат Охтирського коледжу. Тому одним із головних заходів, націлених на підвищення якості закладів фахової освіти та результативності витрат є розробка ефективної системи оцінки якості роботи викладачів та заохочення тих, хто досягне певних результатів. Для вирішення цього питання можна запропонувати методику рейтингової оцінки трудової діяльності працівників закладів фахової освіти, що передбачає складові винагороди окремого співробітника: базова складова, яка залежить від рівня кваліфікації та преміальна складова, яка пов'язана з ефективністю його роботи.

Одним із найскладніших моментів в організації фінансових відносин при впровадженні нової системи оплати праці є визначення критеріїв, за якими можна буде розрахувати величину стимулюючої виплати. Для оцінки результатів роботи

викладачів коледжу та рівня виконання ними своїх професійних обов'язків пропонується механізм визначення рейтингу викладачів на основі комплексної системи інтегральних показників. Всім показникам, які використовуються при розрахунку рейтингової оцінки, поставлена у відповідність питома вага в балах. Таким чином, рейтингова оцінка є сумою балів, що нараховуються викладачу за досягнення у навчально-педагогічній, науково-дослідній, навчально-методичній, організаційно-педагогічній та виховній роботі, а також за набуту кваліфікацію. У результаті вираховується середня оцінка за всіма показниками (як сума балів, поділена на кількість показників) та, у відповідності до отриманого результату (рейтингу), визначається відсоток стимулюючої надбавки.

3.2 Впровадження бюджетування як ефективної системи планування ВСП Охтирський коледж СНАУ на основі процесного підходу

Аналіз системи управління фінансово-економічної діяльності ВСП Охтирський коледж СНАУ, проведений у розділі 2, виявив ряд проблем в діяльності коледжу. Проблемні місця згруповані за напрямками діяльності і представлені на рис. 3.2.

Усунути виділені проблеми ж можливим завдяки використання нового методу планування – це бюджетування. Бюджетування є невід'ємною частиною управлінського обліку. Бюджетні системи допомагають менеджерам побачити перспективу діяльності. Дивлячись у майбутнє і здійснюючи планування, можна запобігати можливим проблемам до того, як вони виникнуть. Головне завдання побудови фінансової структури – отримати відповідь на запитання, хто та які бюджети в організації має складати. Правильно побудована фінансова структура дозволяє побачити «ключові точки», в яких формуватиметься, враховуватиметься і, швидше за все, перерозподілятиметься одержаний дохід від позабюджетних джерел діяльності, а також здійснюватиметься контроль за витратами та доходами.

Існують різні приклади виділення ЦФО, наприклад, функціональний, територіальний за схожістю структури витрат. У ВСП Охтирський коледж СНАУ при виділенні ЦФО може бути реалізований принцип відповідності цих центрів організаційній структурі коледжу. При цьому повинні враховуватися такі умови:

- у кожному структурному підрозділі (ЦФО) мають бути плани діяльності для оцінки та розподілу витрат на функціонування;
- у кожному структурному підрозділі (ЦФО) мають бути плани розвитку та індикатори досягнення цілей розвитку для оцінки та розподілу витрат на розвиток;
- у кожному центрі має бути відповідальний, наділений правами та обов'язками, який відповідає за прийняті рішення і перед колективом ЦФО, і перед керівництвом коледжу (зазвичай це керівники структурних підрозділів);
- кожен центр повинен мати Положення, що регламентує його діяльність відповідно до Системи управління якістю коледжу та фінансову відповідальність;
- ступінь деталізації обліку діяльності кожного ЦФО має бути достатньою для аналізу.

1. Загальні	- відсутність цілісної картини для керівництва (наприклад, розвитку коледжу); - єдиний підхід до формування показників (внутрішнє регламентування), форми звітності
2. Планування	- відсутність повноцінних функціональних центрів фінансової відповідальності; - відсутність практики фінансового моделювання; - план розвитку коледжу на 5 років
3. Бухгалтерський облік і звітність	- зростання кількості регламентуючих форм; - хмарна звітність; - дублювання звітності між підрозділами
4. Управлінський облік і звітність	- оцінка фактичного стану активів і зобов'язань; - зміна у правилах формування і використання накладних витрат; - рух грошових коштів з розділенням за напрямками
5. ІТ забезпечення	- нові стандарти, ІТ продукти; - неукomплектованість штату; - дублювання операцій
6. Закупівля	- більше 90% закупівель проводить ся через єдиного постачальника; - відсутність планування закупівель; - дублювання звітності між підрозділами
7. Інші	- зниження дохідної частини бюджету; - ефективність роботи підрозділів може бути вищою; - кадровий «голод»

Рисунок 3.2 - Проблемні місця в управлінні фінансово-економічною діяльністю

Джерело: побудова автором

Отже, центрами фінансової відповідальності (ЦФО) можуть бути структурні підрозділи ВСП Охтирський коледж СНАУ. Керівник кожного такого центру має адміністративні права, певну фінансову самостійність та відповідальний за доцільність прийнятих у межах своєї компетенції рішень.

На рис. 3.3 наведені ключові центри фінансової відповідальності та їх місце в системі управління видатками ВСП Охтирський коледж СНАУ.

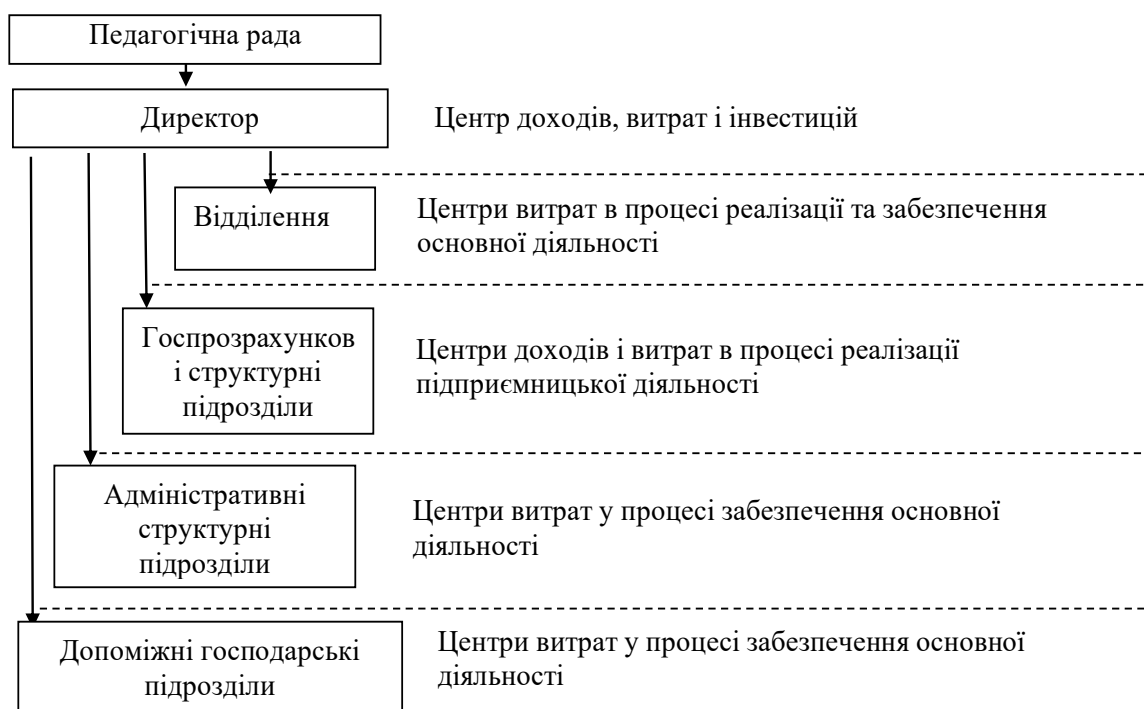

Рисунок 3.3 - Центри фінансової відповідальності та їх місце в системі управління в системі управління видатками ВСП Охтирський коледж СНАУ.

Джерело: розроблено автором

Більшість закладів фахової освіти мають два напрями діяльності: основна діяльність, пов'язана із наданням освітніх послуг та допоміжна, пов'язана із фінансово-економічною діяльністю коледжу. Отже, орієнтуючись на термінологію процесного підходу, діяльність коледжу представлена такими процесами:

- основний (додає цінність) – це процес, який забезпечує надання освітніх послуг. Він є ланцюжком процесів від вивчення ринку до працевлаштування випускників та подальшого навчання. Саме він орієнтований на зовнішнього споживача.

- допоміжні (додають вартість) – це процеси, які обслуговують роботу основного процесу. Залежно від організаційної структури коледжу перелік цих процесів може бути різним. До допоміжних процесів можуть належати такі процеси: управління документацією, юридичне забезпечення, охорона праці, матеріально-технічне постачання, адміністративно-господарська діяльність,

бібліотечне обслуговування, видавнича діяльність, інформаційно-технічна діяльність, навчально-виховна діяльність, організація довузівської підготовки, підвищення кваліфікації співробітників, працевлаштування та розподіл випускників тощо.

Система бюджетного планування будується відповідно до основного процесу коледжу, який має власну вартість (витрати). Бюджети допоміжних процесів включаються до витратної частини основних залежно від обсягу наданих послуг. При процесному підході між основними та допоміжними процесами встановлюються відносини Клієнт – Виконавець (рис. 3.4). В результаті вартість допоміжного процесу відноситься до вартості основного в залежності від обсягу наданих послуг. Допоміжні процеси надають послуги основному процесу, отже, керівник основного процесу може впливати на допоміжні процеси, контролюючи якість, терміни і вартість послуги.

Вартість підготовки студентів з різних спеціальностей різна, але використовуючи існуючі методи калькулювання витрат за підготовку, ці відмінності нівелюються. При процесному бюджетуванні диференціюється вартість процесу підготовки за спеціальностями та відповідно може бути визначена вартість підготовки студентів конкретної спеціальності.

Одним з основних завдань побудови комплексної системи бюджетування, орієнтованої на процесний підхід є фінансове забезпечення розвитку коледжу. Стратегія розвитку ВСП Охтирський коледж СНАУ затверджується на кожні п'ять років. Цей документ чітко визначає цілі розвитку коледжу та заходи для досягнення цих цілей. Оскільки будь-які заходи неможливі без відповідного фінансування, у зведеному бюджеті коледжу формується окремий бюджет розвитку, призначений для фінансування цих заходів.

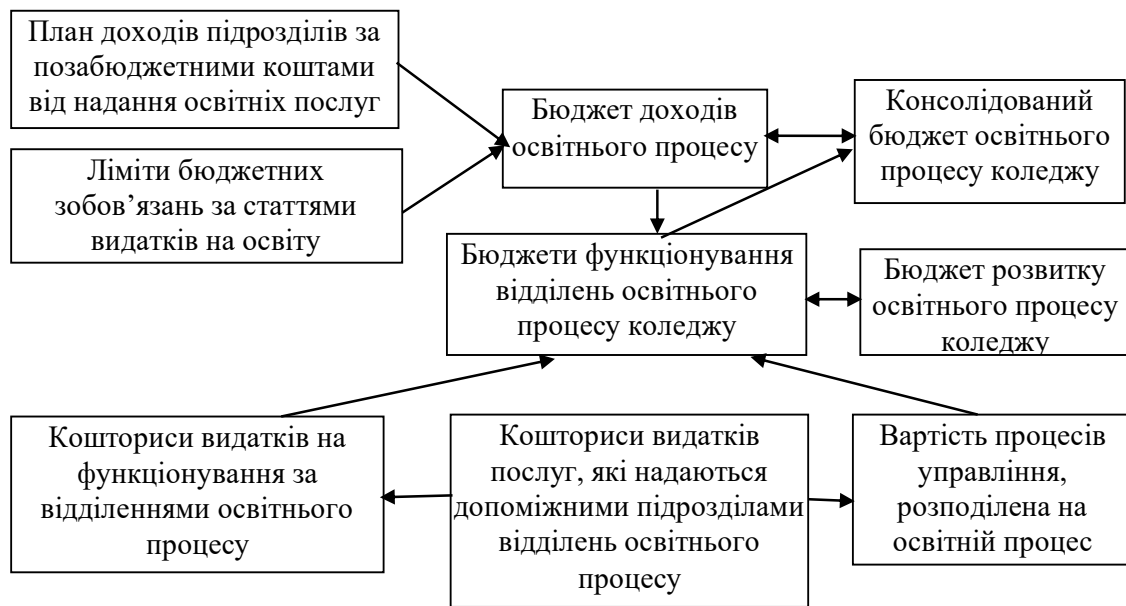

Рисунок 3.4 - Схема формування бюджету функціонування освітнього процесу у ВСП Охтирський коледж СНАУ.

Джерело: розроблено автором

Бюджет розвитку формується за рахунок частини консолідованого бюджету, розподіленої на розвиток, та цільового фінансування окремих програм розвитку (рис. 3.5). Бюджет розвитку визначається як різниця між дохідною частиною консолідованого бюджету та видатками на функціонування (бюджет функціонування).

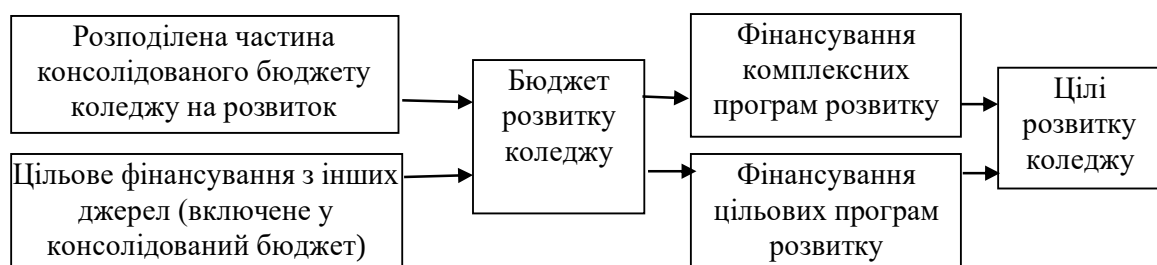

Рисунок 3.5 - Схема формування бюджету розвитку ВСП Охтирський коледж СНАУ за процесним підходом

Джерело: розроблено автором

Зміна підходів до управління фінансами коледжу враховує різноманітність доходних джерел, необхідність зміцнення конкурентних його переваг, у тому числі за рахунок ефективного використання ресурсної бази на основі інтеграції фінансових потоків до єдиного бюджету.

3.3 Використання PEST-аналізу при прийнятті рішень з управління фінансовими ресурсами коледжу

Освітня діяльність установ середньої спеціальної освіти супроводжується певними фінансовими відносинами та фінансовими потоками: між державою та закладами фахової освіти, між закладами фахової освіти та споживачами послуг. Заклади фахової освіти постійно відчують нестачу фінансових ресурсів з урахуванням обов'язків, передбачених нормативними актами (якість освіти, підбір кадрів, матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, моральне та матеріальне стимулювання учнів, педагогічних та інших працівників закладу освіти, заходи соціального захисту студентів). Виділяються проблеми у бюджетному фінансуванні та позабюджетній діяльності (освітня, здача майна в оренду тощо).

Виконання всіх перерахованих вище обов'язків закладом освіти пов'язано із наявністю необхідного обсягу фінансових ресурсів. Стратегічний аналіз закладу фахової освіти – важливий чинник, коли йдеться про розробку плану для більш продуктивної роботи суб'єкта господарювання, для прийняття рішення з управління фінансовими ресурсами. Стратегічний аналіз відноситься до процесу дослідження закладу, це робоча схема розробки стратегії. За допомогою стратегічного планування можна досягти поставлених цілей чи завдань. Однією з найважливіших функцій стратегічного аналізу є прогнозування майбутніх подій і планування альтернативного підходу, якщо певна стратегія не спрацює.

Для проведення стратегічного аналізу необхідно знати, як функціонує ринок і що потрібно споживачам. Треба оцінити рівень задоволення споживачів освітніми послугами досліджуваного закладу і послугами його конкурентів, щоб

отримати уявлення про те, як функціонує ринок освітніх послуг в сегменті фахової освіти.

Найбільшого поширення отримав такий вид стратегічного аналізу, як PEST-аналіз. Цей вид стратегічного аналізу можна запропонувати досліджуваному об'єкту для визначення напрямків роботи з метою покращення фінансового стану. Основну увагу необхідно приділяти на позабюджетну діяльність.

Для визначення можливостей та загроз середовища закладу фахової освіти визначаємо найбільш значимі для його розвитку чинники. Розглянемо чотири вузлові напрямки, через які методика отримала назву PEST-аналіз (Р – політика, Е – економіка, S – суспільство, Т – технології) [18].

Визначимо фактори та зробимо оцінку сили впливу кожного фактору. Сила впливу фактору оцінюється за шкалою від 1 до 3. Оцінимо імовірність зміни чи настання фактору. Імовірність змін оцінюється за 5-бальною шкалою, де 1 означає мінімальну імовірність зміни фактору зовнішнього середовища, а 5 - максимальну імовірність зміни (тобто практично зі 100% імовірністю це станеться). Імовірності оцінимо так: імовірність від 0 до 20%; імовірність у діапазоні 20 - 40 %; імовірність у діапазоні 40 - 60%; імовірність у діапазоні 60 - 80%; імовірність у діапазоні від 80% та близько до 100%.

Реальна значимість дозволяє оцінити, наскільки закладу фахової освіти слід звертати увагу і контролювати фактор зміни зовнішнього середовища, і розраховується як імовірність зміни фактору, зважена на силу впливу цього фактору на діяльність установи (табл. 3.2). В якості експертів можуть бути: директор аналогічного коледжу, заступник директора з навчальної роботи, заступник директора з виховної роботи, завідувач відділенням аналогічного закладу, директор досліджуваного закладу фахової освіти).

Розрахунки, представлені в табл. 3.2, можна перевести у матричний вигляд, розміщуючи всі фактори у порядку зменшення впливу. Визначимо вплив кожного фактору на галузь, на заклад фахової освіти і сплануємо дії, які необхідно здійснити для зниження негативного впливу фактору і максимально використати позитивний вплив фактору на діяльність закладу освіти (табл. 3.3).

Таблиця 3.2 - Імовірність зміни фактору і оцінка з поправкою на вагу

Сила впливу фактору	Експерти					Середнє арифметичне за оцінками	Оцінка з поправкою на вагу
	1	2	3	4	5		
(P) POLITICAL – політичні фактори зовнішнього середовища							
Чинне законодавство у сфері освіти, державна політика у сфері освіти							
3	5	5	4	4	5	4,6	0,39
Кадрова політика в галузях економіки							
3	3	2	3	4	4	3,2	0,27
Методи управління закладом освіти з боку Міністерства освіти і науки і держави							
1	2	2	1	3	3	2,2	0,06
Можливість одержання освіти за кордоном і відтік абітурієнтів							
2	4	3	5	3	4	3,8	0,22
(E) ECONOMICAL – економічні фактори зовнішнього середовища							
Темпи росту економіки							
3	3	3	2	1	3	2,4	0,29
Динаміка зайнятості і безробіття							
2	4	2	4	3	5	3,6	0,21
Податково-бюджетна політика							
2	4	5	3	3	2	3,14	0,19
Рівень доходів населення							
2	3	3	4	4	5	3,8	0,22
(S) SOCIO-CULTURAL – соціально-культурні фактори зовнішнього середовища							
Рівень освіти							
2	5	5	2	4	3	3,8	0,22
Темпи росту чисельності населення							
2	4	4	3	3	4	3,6	0,21
Попит на кваліфіковані кадри							
3	5	4	4	3	5	4,2	0,36
Базові цінності суспільства							
1	2	2	1	1	1	1,4	0,04
(T) TECHNOLOGICAL – технологічні фактори зовнішнього середовища							
Рівень інновацій і технологічного розвитку в освіті							
2	2	2	2	1	2	1,8	0,10
Нормативно-методичне забезпечення освітнього процесу							
2	4	3	5	2	2	3,2	0,18
Вплив Інтернету і мобільних технологій на розвиток освіти							
2	3	3	5	3	4	3,6	0,21
Перехід на нові освітні стандарти і навчальні плани							
3	4	4	3	4	5	4,0	0,34

Джерело: побудовано автором

На підставі отриманих даних визначено дії для покращення фінансового стану та зростання конкурентоспроможності надання освітніх послуг та послуг від інших видів діяльності, що приносять доходи.

Таблиця 3.3 – Вплив на галузь, заклад фахової освіти і програма дій

Вага	Вплив на галузь	Вплив на заклад	Дії
1	2	3	4
(P) POLITICAL – політичні фактори зовнішнього середовища			
Чинне законодавство у сфері освіти, державна політика у сфері освіти			
0,39	Зміна в правилах прийому на навчання, рівнях освіти, формування навчальних груп тощо	Кількість студентів, що має вплив на фінансові потоки бюджетних коштів і власних коштів студентів	Відкриття нових спеціальностей, прийом на основі загальної базової освіти
Кадрова політика в галузях економіки			
0,27	Збільшення контрольних цифр прийому для закладів	Скорочення абітурієнтів	Робота із закладами з навчання за інтегрованими планами
Можливість одержання освіти за кордоном і відтік абітурієнтів			
0,22	Невиконання контрольних цифр прийому	Невиконання контрольних цифр прийому, скорочення фінансових потоків	Активна реклама, 100 % забезпечення гуртожитком, надання розстрочки оплати за навчання
Методи управління закладом освіти з боку Міністерства освіти і науки і держави			
0,06	Бюрократизм, ріст обсягу документообороту, несвоєчасне прийняття необхідних рішень	Ріст обсягів робіт для структурних підрозділів	Впровадження нових інформаційних технологій
(E) ECONOMICAL – економічні фактори зовнішнього середовища			
Темпи росту економіки			
0,29	Скорочення чи збільшення замовлення на підготовку кадрів	Проблеми з розподілом випускників і відповідне скорочення плану прийому для навчання	Пошук організацій-замовників кадрів, підвищення якості освіти
Рівень доходів населення			
0,22	Скорочення абітурієнтів, що бажають отримати освіти за рахунок власних коштів	Скорочення абітурієнтів, що бажають отримати освіти за рахунок власних коштів	Оптимізація витрат, з метою зменшення плати за навчання Надання розстрочок оплати за навчання
Динаміка зайнятості і безробіття			
0,21	Проблеми з розподілом і працевлаштуванням випускників, скорочення контрольних цифр прийому	Проблеми з розподілом і працевлаштуванням випускників, скорочення контрольних цифр прийому	Оптимізація витрат з метою зменшення оплати за навчання. Надання розстрочок оплати за навчання. Покращення якості освіти
Податково-бюджетна політика			
0,19	Скорочення доходів бюджету та відповідне зменшення витрат на соціальну сферу.	Скорочення бюджетного фінансування. Погіршення матеріально-технічної бази. Оптимізація чисельності працівників	Визначення інших джерел доходів, пошук спонсорів

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4
(S) SOCIO-CULTURAL – соціально-культурні фактори зовнішнього середовища			
Попит на кваліфіковані кадри			
0,36	Проблеми з розподілом випускників, скорочення контрольних цифр прийому, скорочення педагогічних працівників	Проблеми з розподілом випускників, скорочення контрольних цифр прийому, скорочення педагогічних працівників, скорочення фінансових потоків	Визначення інших джерел доходів, відкриття підготовки працівників
Рівень освіти			
0,22	Упор на підготовку на спеціалістів з фаховою освітою	Скорочення абітурієнтів, скорочення фінансових потоків	Визначення інших джерел доходів, відкриття підготовки працівників
Темпи росту чисельності населення			
0,21	Скорочення абітурієнтів, бажаючих отримати фахову освіту	Скорочення абітурієнтів, бажаючих отримати фахову освіту, скорочення фінансових потоків	Активна реклама, 100% забезпечення гуртожитком, надання розстрочок плати за навчання
Базові цінності суспільства			
0,04	Зменшення бажаючих отримувати фахову освіту, отримувати економічну освіту	Скорочення абітурієнтів, бажаючих отримати фахову освіту, скорочення фінансових потоків, звільнення працівників	Активна профорієнтаційна робота
(T) TECHNOLOGICAL – технологічні фактори зовнішнього середовища			
Перехід на нові освітні стандарти і навчальні плани			
0,34	Конкуренція у пошуку баз навчальної практики для складання іспиту на роботу професію	Труднощі в пошуку баз навчальної практики для складання іспиту на роботу професію	Додаткові фінансові витрати Зміцнення зв'язків з організаціями
Вплив Інтернету і мобільних технологій на розвиток освіти			
0,21	Вся інформація розміщується у відкритому користуванні (не завжди позитивні відгуки)	Скорочення абітурієнтів, бажаючих отримати освіту в коледжі, скорочення фінансових потоків, звільнення співробітників	Активна реклама у всіх мережах, створення груп за участю працівників, які б спростували всю негативну інформацію
Нормативно-методичне забезпечення освітнього процесу			
0,18	Внесення змін до локальних документів	Деякі додаткові фінансові витрати, необхідні для приведення до відповідності з локальними документами	Розробка та впровадження нових форм матеріального стимулювання працівників
Рівень інновацій і технологічного розвитку в освіті			
0,10	Оновлення якості освіти	Додаткові фінансові витрати на придбання нових технологій, обладнання	Визначення джерел фінансування, пошук спонсорів

Джерело: побудовано автором

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження робимо такі висновки.

Відокремлений структурний підрозділ Охтирський коледж Сумського національного аграрного університету, на базі якого проводилось магістерське дослідження, має багату історію. Він був заснований у 1898 році на Сумщині в м. Охтирка як Охтирське ремісниче училище. Сьогодні це потужний фаховий освітній заклад, який готує молодших бакалаврів економічних та сільськогосподарських спеціальностей.

Для забезпечення здійснення основної діяльності, яка пов'язана із наданням освітніх послуг, у ВСП Охтирський коледж СНАУ діють фінансові та інші служби, до функцій яких входить управління ресурсами коледжу. Аналіз ефективності використання фінансових і нефінансових активів коледжу свідчить про ефективне їх використання. Але дефіцит коштів не дозволяє вчасно оновлювати основні засоби, тому стан їх не найкращий. Коефіцієнт їх зносу у 2023 році складає 58%.

Доходи і витрати Охтирського коледжу мають тенденцію росту. За 2021-2023 роки вони зросли, відповідно, на 35% та на 29%. За обмінними операціями спостерігається перевищення доходів у порівнянні із витратами. За необмінними операціями, навпаки, спостерігався дефіцит коштів. Фінансове забезпечення діяльності коледжу відбувається з двох джерел: бюджетні асигнування і власні кошти від надання платних послуг та інших видів господарської діяльності. Доходи, отримані від платних послуг, від реалізації продукції, від добровільних пожертв юридичних та фінансових осіб відповідно до чинного законодавства, зараховуються на спеціальний бюджетний рахунок коледжу, а отже, все набуте ним майно є державним. Загальний обсяг бюджетного фінансування Охтирського коледжу протягом 2021-2023 років на кінець періоду зріс на 6% і складає 16781,9 тис. грн. Зростання відбувалося як за загальним фондом на 2%, так і спеціальним фондом – на 22% і складає 3871 тис. грн. Основні види видатків з бюджету фінансуються із загального фонду, тому він має найбільшу частку у структурі

бюджету фінансування Охтирського коледжу, яка на кінець 2023 року скоротилася із 80% до 77%. Відповідно, частка коштів спеціального фонду бюджету фінансування коледжу зросла із 20% до 23%.

Протягом 2021-2023 років спостерігається зростання і власних надходжень навчального закладу від діяльності в 2 рази. Також майже в 2 рази зросли надходження від благодійних внесків. Зростали надходження за послуги, що надаються згідно з основною діяльністю майже в 4 рази; від додаткової (господарської) діяльності – на 13%. Від оренди майна сума надходжень зменшилися на 57,5%. У структурі власних надходжень від діяльності коледжу найбільшу частку складали надходження від господарської діяльності у 2021 році (68,1%), до 2023 році вона зменшилась до 45,1%. У 2023 році переважною часткою у структурі надходжень була частка від надходжень від основної діяльності (58,3%). Видатки мають тенденцію росту за всіма їх статтями в цілому на суму 223,7 тис. грн. Видатки на заробітну плату збільшились на 5,1% через зростання заробітної плати.

Фінансовий стан Охтирського коледжу за досліджуваний період є задовільним.

Основа ефективного функціонування бюджетної установи – це фінансове забезпечення. Бюджетні установи практично не мають власних доходів та свою діяльність здійснюють за рахунок коштів відповідних бюджетів. Останнім часом бюджетне фінансування характеризується дефіцитом бюджетних асигнувань, внаслідок недостатнє фінансування. Вирішення цієї проблеми стало можливим завдяки переходу коледжу як бюджетного навчального закладу в статус державних автономних некомерційних закладів фахової освіти.

Сьогодні виникає необхідність у створенні такого фінансового механізму, який закріпив би за коледжами як повноваження, так і відповідальність за фінансове забезпечення своєї діяльності. Назріла необхідність, з одного боку, розробки та впровадження комплексу нових інструментів бюджетного фінансування коледжу, що забезпечують ефективне використання бюджетних коштів, та, з іншого боку, створення сприятливих умов для залучення

позабюджетних коштів. Ефективним інструментом запропонованого фінансового механізму функціонування закладу фахової освіти має стати державна участь у відносинах освітнього кредитування. Видається доцільним застосовувати такі його форми: бюджетні субвенції на відшкодування банкам різниці у процентних ставках, за освітніми кредитами; державні гарантії з освітніх кредитів; податкове вирахування сум, спрямованих громадянином на оплату навчання та погашення процентів за користування освітнім кредитом; бюджетне фінансування інформаційного забезпечення у галузі освітнього кредитування.

Для ефективного фінансового управління коледжем необхідно відмовлятися від витратного підходу під час встановлення ціни на освітні послуги. За основу методики формування цінової політики коледжу доцільним взяти ціннісний підхід до ціноутворення. Серед важливих питань у фінансово-економічній діяльності коледжу, які вимагають вирішення - це підвищення ефективності та результативності використання його фінансових ресурсів. Проведений аналіз показав домінування витрат на оплату праці у системі витрат Охтирського коледжу. Тому одним із головних заходів, націлених на підвищення якості закладів фахової освіти та результативності витрат є розробка ефективної системи оцінки якості роботи викладачів та заохочення тих, хто досягне певних результатів. Для вирішення цього питання можна запропонувати методику рейтингової оцінки трудової діяльності працівників закладів фахової освіти, що передбачає складові винагороди окремого співробітника: базова складова, яка залежить від рівня кваліфікації та преміальна складова, яка пов'язана з ефективністю його роботи.

Усунути виділені проблеми ж можливим завдяки використанню нового методу планування – це бюджетування. Центрами фінансової відповідальності (ЦФО) можуть бути структурні підрозділи коледжу. Керівник кожного такого центру має адміністративні права, певну фінансову самостійність та відповідальний за доцільність прийнятих у межах своєї компетенції рішень

Для визначення напрямків роботи коледжу з метою покращення його фінансового стану можна запропонувати стратегічний вид аналізу – PEST - аналіз. Основну увагу необхідно приділяти на позабюджетну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецька В. В., Полянничко О. М., Комоцька О. С. Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського союзу. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3. С. 10-14.
2. Болюх М. А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Київ : КНЕУ, 2008. 344 с.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. ВСП Охтирський коледж Сумського національного аграрного університету. Сайт. URL: <https://ocsnau.net/history/> (дата звернення 15.09.2024)
5. ВСП Охтирський коледж Сумського національного аграрного університету. Сайт. URL: <https://ocsnau.net/vstup/speczialnosti/> (дата звернення 15.09.2024)
6. ВСП Охтирський коледж Сумського національного аграрного університету. Сайт. URL: <https://ocsnau.net/koledzh/strategiya-rozvitku/> (дата звернення 15.09.2024)
7. Глухова В. Доходи бюджетних установ як об'єкт бухгалтерського обліку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2023. Вип. 3-4. С. 7-17. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2023.03-04.007>
8. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2018. 376 с.
9. Думікян А.К. Механізм фінансування бюджетних установ у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. *Бізнес Інформ*. 2017. № 8. С. 75–

10. Дяченко К.С. Особливості функціонування бюджетних установ у системі державних фінансів. *Економіка і суспільство*. 2016. №7. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/125.pdf (дата звернення 12.08.2024)
11. Заросило А. Методичні підходи аналізу доходів і витрат розпорядниками бюджетних коштів. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. 2017. Вип. 3-4. URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/viewFile/323/323> (дата звернення 12.07.2024)
12. Кладченко М.В. Напрями розвитку системи фінансового забезпечення державних ЗВО України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №12. С. 88–93.
13. Коверник Н.В. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 27(1). С. 178–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_27%281%29_30 (дата звернення: 21.10.2024).
14. Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі. Наказ Міністерства фінансів України № 307 від 28.02.2017 р. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17> (дата звернення 22.10.2017).
15. Про затвердження Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування. Наказ Міністерства фінансів України № 44 від 24.01.2012 р. URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12> (дата звернення 21.10.2017)
16. Про освіту. Закон України. Відомості Верховної Ради (УРСР). 1991. № 1060-XII
17. Рудиченко З.ІІІ. Фінансове забезпечення діяльності аграрного закладу фахової освіти. *Актуальні питання фінансового забезпечення аграрного бізнесу в умовах дії воєнного стану*. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції до дня військового фінансиста в Україні (29 жовтня 2024 р.). Суми, 2024. С. 64-66.
18. Рудиченко З.ІІІ. Фінансові аспекти діяльності закладів фахової освіти. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів,

присвяченої Міжнародному дню студента – (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 435.

19. Серeda О. Фінансування бюджетних установ: проблеми і перспективи. *Економіка та суспільств.* 2021. Вип.34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-53>

20. Ткачук Н.М. Фінансування бюджетних установ: теоретична сутність, форми і методи. *Наука й економіка.* 2015. № 2. С. 99-106.

21. Чернега В. Фінансове забезпечення закладів вищої освіти як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-81>

22. Яришко О. В., Ткаченко Є. Ю. Фінансовий аналіз діяльності бюджетної організації. *Вісник Запорізького національного університету.* 2008. № 1 (3). С. 174-180

23. Dorantes, A.R., Low, J.R. Financial crisis management in higher education: Responses by 20 private colleges and universities to the 2007-2009 financial crisis *Journal of Education Finance.* 2016. 42(2). p. 188-219.

24. Ismail S., Ahmad N.N., Alawiahsiraj S. Readiness to implement revenue diversification strategies by Malaysian Public Universities. *Management and Accounting Review,* 2019. № 18(3), p. 69-94.

25. Parker, L.D. Contemporary University Strategizing: The Financial Imperative Financial. *Accountability and Management,* 2013. № 29(1), p. 1-25.